

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vikingatid genom skandinaviska museiutställningar

-

Normkritisk studie av pedagogiska rum

Louise Lindblom

Interdisciplinärt examensarbete inom
lärarutbildningen / C-uppsats i historia

Handledare: Lars Hermanson

Examinator: Carl Holmberg

Rapportnummer: HT12-1100-02-I

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Vikingatid på Skandinaviska museum - normkritisk studie av pedagogiska rum

Författare: Louise Lindblom

Termin och år: Ht 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för historiska studier

Handledare: Lars Hermanson

Examinator: Carl Holmberg

Rapportnummer: HT12-1100-02-I

Nyckelord: Genus, museologi, vikingar, normkritisk pedagogik, intersektionalitet, diskursanalys.

Sammanfattning

Museum har fungerat som berättande institution om vad som skett i historien, och historiebruket har varit olika tid till annan. Här belyses specifikt utställningarna om vikingarna på två av de centrala museer som finns i Skandinavien, NATMUS i Köpenhamn samt KHM i Oslo. Vilken och vems historia som dessa två berättar om den tid vi kommit att kalla vikingatiden analyseras här genom intersektionellt perspektiv, med fokus på genus, samt diskursanalys. Med 1800-talets stereotypa bild av vikingen som bakgrund är det intressant att se vad som idag finns för rådande diskurser i utställningssalarna. Utställningar revideras emellanåt utefter nya rön som framkommit. Ett arbete som till exempel gruppen "Jämställdhet på museum" nu utför på Historiska museet i Stockholm. Nya produceras också för att visa vikingarnas historia, ett ämne och tid som verkar intressera många människor jorden runt, så även skolelever. Men kan museer användas som pedagogiska rum om skolan arbetar med normkritisk pedagogik, samt efter direktiven de har att leverera undervisning byggd på vetenskap? Vems och vilken historia får elever se, och problematiseras vikingatiden i utställningarna? Bilden om vikingen som finns på de presenterade museerna ger till viss del detta till besökaren. Men det är långt kvar till tydliga utställningar om vikingen. Intersektionella analyser kan måhända visa de mönster som synliggörs i dagens utställningar, men ger inga tydliga förklaringar varför olika positioner inom maktstrukturer visas alltfjämt i montrar. Dock kan detta perspektiv hjälpa forskare med flera att problematisera bilden av människan som levde under den tid vi kommit att benämna vikingatiden. Vilket i sin tur ger ny vetenskap som kan anammas av pedagoger och skolelever.

1. INLEDNING

Bakgrund	1
Vikingar	1
Utbildningsvetenskap	4
Syfte	6
Jämställdhet på museum	6
Forskningsläge	7
Genus	8
Museologi	9

2. TEORI OCH METOD

Teoretiska utgångspunkter	12
Diskursanalys och diskurs som begrepp	12
Frågeställningar och metod	13
Frågeställningar	13
Metod	14
Urval och källmaterial	15

3. RESULTAT OCH ANALYS

Bakgrund	16
Nationalmuseum, Köpenhamn	17
Utställningsalarna om vikingatid	18
Reflektioner med intersektionellt perspektiv	20
Utställningen som pedagogiskt rum	21
Kulturhistorisk Museum, Oslo	21
Utställningsalarna om vikingatid	22
Reflektioner med intersektionellt perspektiv	23
Utställningen som pedagogiskt rum	24

Likheter och skillnader mellan nationalmuseerna och deras framtid.	25
Utställningarnas diskurser och normativa mönster	27
4. AVSLUTNING	
Slutdiskussion	28
Sammanfattning	30
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	
Tryckta källor	
Muntliga källor	
Litteratur	
Digitala resurser	
BILAGOR	
Intervjufrågor	
Eget utställningsformulär	
JÄMUS utställningsformulär	
Fotografier från utställningar	
Rythmus analys av Vikingar på Historiska museet i Sthlm	

Bild på framsida: "Fornnordisk gäststuga." nr. 67. Målning av Olle Hjortzberg. A.-B. P. A. Norstedt & söner Sthlm. Iduns tryckeri aktiebolag, Stockholm 1932. Foto av skolplansch Louise Lindblom.

1. Inledning

Den råbarkade vikingen med svärdet vid sidan och hjälmen på huvudet, signalerandes styrka och mod, är en bild som har etsats sig fast hos många jorden runt om hur vikingen var och såg ut. Att komma ifrån denna konstruerade bild är svårt, och frågan är om den någonsin bleknar inom turistindustrin? Men vad presenterar vi i Skandinavien själva för bild av denna period ca år 750-1050, som går under benämningen "vikingatid"? Jag kommer här se på vad vikingautställningarna på Nationalmuseet i Köpenhamn, vidare benämmt NATMUS, samt Kulturhistorisk museum i Oslo, som fortsättningsvis benämns KHM berättar idag om denna tid genom intersektionellt perspektiv¹, och med genus² som fokus. Dessa två kommer jag relatera till utställning "Vikinger" som Historiska museet i Stockholm har. Den revideras nu utifrån ett arbete som gruppen Jämställdhet på museum, här kallad JÄMUS, gjort under senare år.³ I egenskap av blivande gymnasielärare i ämnet historia vill jag med denna forskning se om den svenska skolan kan använda museum som komplement till klassrummet, då utefter de direktiv skolverket har angående undervisning baserad på vetenskap. För vikingatiden har länge omgetts av myter, men har under de senaste 50 åren fått en ändrad och fördjupad berättelse. Berättelse är även det ord jag skulle vilja beskriva historieämnet med. För historia är just berättelsen om vad vi vet om det förgånga. Men vad har då berättats om vikingatiden? För att se en eventuell förändring bör vi först ha med oss bakgrunden om hur historiebruket runt vikingatidens människa tett sig, samt se på hur dagens skola kan, och kanske bör arbeta med elevernas bildning inom skolans verksamhet.

Bakgrund

Vikinger

Historien har genom tider bjudit på olika framställningar hur människorna under det vi kallar vikingatiden tog sig ut, vad de gjorde och hur de levde. Berättelsen har visat på ömsom stora hövdingar, vikingafärder till främmande länder och ett folk som tillbad fornnordiska gudar och gudinnor. Dagens vetenskapliga bild av denna tid är mer nyanserad, och troligtvis ligger den närmre

¹ **Intersektionalitet** - samhällsvetenskapligt begrepp som syftar till att synliggöra specifika situationer av förtryck som skapas i skärningspunkter för maktrelationer baserade på ras, kön och klass. (Enligt Nationalencyklopedin; <http://www.ne.se/lang/intersektionalitet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-12-11).

² **Genus** - begrepp använt för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantaget formar människors sociala kön. Begreppet genus infördes i humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning på 1980-talet. Relationen mellan könen samt varierande uppfattningar om vad som uppfattas som manligt och kvinnligt betonas. (Enligt NE.: genus. <http://www.ne.se/lang/genus/181334>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-12-11).

³ Denna arbetsgrupp kommer i kapitlet "Jämställdhet på museum" redogöras för närmre.

sanningen än historieberättandet tidigare gjort. Men även vikingatiden som tidsbegrepp är i sig problematiskt och ett senare påfund under 1800-talets historieproduktion. Det skulle nog ej kännas igen av människorna som levde då. Fåtalet var just vikingar, alltså män som for iväg för strid och erövring av ny mark och land. Flertalet var bönder och höll sig hemmavid. Det var först de sista 150 åren som färder i österled och västerled även gjordes av de män som var av lägre börd, och besättningen inte längre enbart utgjordes av dåtidens aristokrater.⁴ När vi talar om vikingatiden menar vi de sista århundradena på järnåldern. När vikingatiden började och slutade är svårt att specificera, men här väljer jag att tala om tiden år 793, attacken av klostret Lindisfarne, till och med 1066 då Harald Godwinsson, kung av England, besegrade den norska kungen Harald Hårdråde i slaget vid Stamfordbridge.

Under den nationalromantiska eran under tidigt 1800-tal kom vikingen som symbol att bli stark för den nordiska människan. Götiska Förbundets vurm för vikingatiden bidrog till att intresset för denna period växte. Men historien om vikingen innebar ofta en beskrivning av en tämligen ociviliserad period av härjningståg.⁵ Berättelser baserade på bland annat Adam av Bremens texter om Gamla Uppsala om vad som där utspelades i form av riter och vikingatidens levnad byggde upp en mytomspunnen berättelse som än finns spår av. Detta trots att berättelsen starkt ifrågasattes redan 1998 av historikern Henrik Janson.⁶ Bremens text om Gamla Uppsala blir 10 år senare återigen ifrågasatt av religionshistorikern Anders Hultgård i *The Viking World*. Han förhåller också skeptisk till de stereotyper som Bremen beskriver om dåtida människor och deras levnad.⁷

Under 1800-talet växte museum som samhällsinstitution fram i västvärlden, och det blev viktigt att framhäva nationens historia. Här kom vikingen att bli en nationssymbol i Sverige, samt i övriga nordiska länder. Det är här som historien om vikingatiden tar sitt avstamp i historieberättelsen, museiverksamhet samt i skolundervisningen. Långsamt skiftade berättelsen om vikingatiden och under mitten på 1900-talet är arkeologen Holger Arbman en ledande forskare inom ämnet. Hans rön ledde

⁴ Samtal med historikern Lars Hermanson, 11/09 2012

⁵ Edquist, Samuel, Hermanson, Lars & Johansson, Stefan (red.), *Tankar om ursprung: forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, Statens historiska museum, Stockholm, 2009

Stefan Johansson, 'Vikingatid? Nej tack!', i Edquist, Samuel, Hermanson, Lars & Johansson, Stefan (red.), *Tankar om ursprung: forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, Statens historiska museum, Stockholm, 2009, s. 331 - 332.

⁶ Janson, Henrik, *Templum nobilissimum: Adam av Bremen, Uppsalatemplet och konfliktlinjerna i Europa kring år 1075*, Historiska institutionen, Univ. [distributör], Diss. Göteborg : Univ., Göteborg, 1998

⁷ Stefan Brink, & Neil Price, (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008.

Anders Hultgård 'The religion of the vikings' i Stefan Brink och Neil Price (red), *The Viking World.*, Routledge, Abingdon, 2008, s 216.

vidare från 1800-talets nationalromantiska framställning, men han likt många andra av dåtidens forskare förkastade då helt de isländska sagorna och runstenar som alltför osäkert material.⁸ Ett källmaterial man idag dock införlivat och ser som komplement till tidigare rön. Material av olika slag som Arbman med flera arbetade med angående aktuell tid blev inte problematiserat, och ger oss en platt information om den människa som levde under vikingatiden. Religion blir till en beskrivning av fornnordisk tro och den enskilda människan i historisk kontext saknas.⁹ Dock var forskningen tydlig och bred, men av genusperspektiv syns ej något i början av 1960-talet. Ett perspektiv som växer först fram ett decennium senare är kvinnohistoria. Historikern Birgit Sawyer är en av dem som ser till detta i sin bok *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*.¹⁰ Hon såg, till skillnad från tidigare forskning, på runstenarnas berättelser, sagorna och lagar, och gav på så sätt historien en fylligare bild av vikingatidens människa. Kvinnohistoriens framväxt under 70-talet hade gjort att tvärvetenskapliga efterforskningar nu gjordes och gav nytt ljus på förgångens tid. Religion, arvssystem och familjeförhållanden problematiserades. Kvinnan i historisk tid börjar under denna tid ses av historiker som något att räkna med när det kom till makt och positioner i samhället. Detta hade tidigare varit förbehållet männens historiekontext. Dock visades detta föga på i museiutställningar samt i skolundervisningen för 20 - 30 år sedan. Dessa två statliga instanser följde inte med i det som historikerna plockade fram ur sitt källmaterial. Istället fortsatte många av verksamheterna att hålla liv i 1800-talets konstruerade bild av vikingen.

Idag har åter nya rön framkommit och vår vetenskap om vikingatiden har fått nya bredare grunder att stå på. Senast i form av två i år utgivna böcker på svenska. Arkeologen Anna Lihammar har skrivit *Vikingatidens härskare*, i den hon ser på historiebruk, problematiserar källmaterial och tidigare forskning om vikingatiden. Hon låter oss ta del av vad som de senaste åren skett inom forskningen och presenterar materialet med avstamp i nutid. Vardagslivet beskriver hon tydligt genom döden, symboler och makten som del i vikingatidens samhälle, vilket ger historien ytterligare dimensioner.¹¹ ¹² Den andra boken som kommit under 2012 är *The Viking World* som jag tidigare nämnt. Det är en antologi av forskare från ett tiotal olika discipliner. Boken som kom på engelska 2008 har getts ut av Stefan Brink, språkvetare i Scandinavian Studies samt arkeologen Neil Price.¹³ Texterna är vitt skilda och rön

⁸ Arbman, Holger, *Vikingarna: härnadståg, handelsvägar, kultur*, Bonnier, Stockholm, 1962, s. 10.

⁹ Ibid. s. 88 – 89.

¹⁰ Sawyer, Birgit, *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*, Viktoria, Skara, 1992

¹¹ Lihammar, Anna, *Vikingatidens härskare*, Historiska media, Lund, 2012. s. 34 f.

¹² Lihammar, 2012, s. 159 f.

¹³ Brink, Stefan & Price, Neil, (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008

från olika professioner ger i denna väl tilltagna bok en klarare bild av vikingatidens människa. Kvinnorollen görs tydlig i avsnittet av historikern Auður Magnúsdóttir, där hon både tar upp frilleväsendet, giftemål samt den betydande roll som kvinnan hade när det kom att knyta band mellan släkter och skapa allianser.¹⁴ Även de rön som forskningen nu nått om den slavhandeln som vikingarna ägnade sig åt visas på och problematiseras i ett kapitel av Brink, som också tar upp ortnamnens betydelse och ursprung.¹⁵

Denna bild som vuxit fram under de senaste decennierna skiljer sig tydligt från de rön som presenterades inom 1800-talets nationalromantiska diskurs. Vetskapen om denna tid har formats genom 1900-talets olika teoretiska paradigmskiften inom historiedisciplinen, till att idag bestå av en djupare och vidare förståelse av vikingarnas livsvärld. Detta torde ge oss all möjlighet att se till och visa på intersektionellt perspektiv på de två aktuella museiutställningarna om människorna under vikingatiden. Detta för att ge dagens besökare och skolungdom som beivrar museum möjlighet att göra kritiska och tvärvetenskapliga upptäckter, och få lärdom om vad vi idag vet om hur vikingatiden troligtvis tedde sig.

Utbildningsvetenskap

Normkritisk pedagogik har blivit allt viktigare i den didaktiska delen av förmedling av kunskap till och med eleverna. Att dagens skolungdom får tidigt lärdom om kritiskt förhållningssätt är av vikt och står även i skolans styrdokument över vad eleven bör ha med sig i flertalet ämnen. Normkritisk pedagogik har ett dynamiskt sätt att förhålla sig till material, situation samt elevens engagemang och kan genom detta skapa intresse för bland annat ämnet historia. Att prova, tänka fritt och skapa sig en förståelse om skeenden är nödvändigt för att kunna lyfta in dåtidens händelser och skapa meningsfullhet i dagens samhälle. Vikingatiden med dess berättelser och det historiska skimmer som omger tiden tarvar att skolan tillhandahåller lektioner och miljöer som ger utrymme för kritiska diskussioner, nya rön och tvärvetenskapliga kopplingar. Måhända är museum en plats där detta möte med historien kan ske. Där skolans pedagog kan nå bortom historiebruket i läroböckerna och den förförståelse eleverna besitter om vikingatiden? Att lära elever att se bortom det som explicit står i böcker och tidningar krävs idag av pedagogen. Det kritiska förhållningssättet står inskrivet i den nu ett år gamla värdegrunden;

¹⁴ Stefan Brink, & Neil Price, (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008.

Auður G. Magnúsdóttir, 'Women and sexual politics', i Stefan Brink och Neil Price (red), *The Viking World.*, Routledge, Abingdon, 2008, s 40 – 44.

¹⁵ Stefan Brink, & Neil Price, (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008.

Stefan Brink 'Naming the land', i Stefan Brink och Neil Price (red), *The Viking World.*, Routledge, Abingdon, 2008, s 57.

“Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.”¹⁶ Inom ämnet historia skall lärare ge ett historiskt perspektiv till samtid och ge eleverna beredskap för framtiden. Ämnet skall utveckla förmåga hos ungdomarna att tänka dynamiskt och utveckla en förmåga att se kunskapers relativitet.¹⁷ Med detta som matris att arbeta efter i skolan torde normkritisk pedagogik vara användbart. Dock är det inte enkelt att införa ett nytt sätt att arbeta och se på kunskap. Normkritisk pedagogik kan vända på perspektiv och förskjuta makt- och statuspositioner, bland både lärare, elever samt mellan eleven och pedagog.¹⁸ De konfrontationer som då kan uppstå när normer ifrågasätts kan vara arbetsamma för de inblandade. Dock kan vi välja att se det som en utvecklande läroprocess i sig. Skolan har idag ett uppdrag som i 5 § i Skollagen är formulerat som följande:

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.¹⁹

Dessa rader ovan ger belägg till att använda just normkritisk pedagogik, och ger pedagoger möjlighet att ge sina elever ny kunskap i andra miljöer än sitt klassrum. Här kan eventuellt museet som kunskapsförmedlare bli betydande, med sina utställningar och vetenskaplig framställan. Vilket historiebruk som museer påvisar kan dock vara en annan historia. Kulturarv och historia inom museivärlden har inte varit fria från normer visar forskning inom museologi.²⁰ Dessa har allt som oftast speglat den tid som utställningen är producerad under, utan att problematiseras närmare. Det kommer jag belysa i forskningsläget om museologi som specifik disciplin. Maskulinitet som norm och

¹⁶ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, Skolverket, Stockholm, 2011, s.7, (hämtad 2012-11-04)

¹⁷ Ibid. s.7.

¹⁸ Bromseth, Janne & Darj, Frida (red.), *Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring*, Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet, Uppsala, 2010, s. 220.

¹⁹ Sverige, *Skollagen (2010:800): med Lagen om införande av skollagen (2010:801)*, 2., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012

²⁰ Detta återkommer jag om i kapitlet om museologi. Förklaring av begreppet **Museologi** - *museivetenskap*, disciplin som utvecklats ur de handledningar för samlingars uppbyggnad och ordnande som getts ut i Europa alltsedan renässansen. Men museologibegreppets definition har vidgats till att, utöver museiinstitutionen, gälla människans och samhällets förhållande till sitt materiella kulturarv.(enligt NE. <http://www.ne.se/museologi>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-12-11).

kvinnan som undantag är antaganden som fortfarande skymtar på museum.²¹ Historieböcker har en tradition som alltså utgår ifrån den heterosexuella vita mannens historia.²² För museipedagogerna återstår att problematisera detta vid sina visningar, så att besökarna lär om sin historia, samtidigt som lärandet om dåtiden genus sätts in i ett vidare perspektiv.²³ För skolpedagoger gäller det idag att påvisa och ifrågasätta historiebruket runt vikingatiden och dess könsroller. Vi bör vara vakna på de diskurser som rymts i våra tolkningar av material och i berättelser från och om denna tid. Dock ska vi se upp med att applicera vår tids syn på genus och kön på dåtidens människor. Till detta bör vi hålla oss kritiskt ödmjuka, och med detta som bakgrund kan jag nu se vidare på materialet.

Syfte

Jag kommer i min undersökning belysa och komparera NATMUS i Köpenhamn samt KHM i Oslo för att se vilken bild vi idag där finner om vikingen. Deras utställningar om vikingatiden kommer förhoppningsvis ge mig svar, vilka jag sedan kan komparera med de undersökningar som redan gjorts i Stockholm på Historiska museets utställning om vikingatiden. Jag kommer belysa hur de framställer vikingatiden ur aspekten genus, etnicitet, ålder samt klass, ett intersektionellt perspektiv, dock med fokus främst på genus. Syftet med min forskning att se hur vikingatiden skildras idag på historiska nationalmuseer i Oslo samt Köpenhamn, centrala museum i Skandinavien. Hur framställer de denna tid i jämförelse med Historiska museet i Stockholm och hur förhåller dessa museer till vetenskaplig forskning och jämställdhetsperspektiv.

Jämställdhet på museum

Inför detta arbete kontaktade jag gruppen JÄMUS, som står för "Jämställdhet på museum". Denna grupp tillkom i ett försök att göra museum, deras utställningar och samlingar i Sverige mer jämställda. Statens historiska museer fick uppdraget av regeringen, och arbetsgruppen kom att starta arbetet våren 2011. I deras omvärldsanalys av museer i Sverige framkommer det att det görs arbete och föreläsningar om genusfrågor ute i verksamheterna, men det finns enligt arbetsgruppens lägesrapport

²¹ Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.), *Det bekönade museet: genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, Uppsala universitet, Uppsala, 2005, s. 153.

²² Dagens Nyheter, "Skolämnet historia är en strikt manlig angelägenhet" Publicerad 2010-02-20 00:50, <http://www.dn.se/debatt/skolamnet-historia-ar-en-strikt-manlig-angelagenhet>, hämtad 2012-12-03.

²³ Aronsson, 2005, s. 13.

åtskilligt kvar att göra.²⁴ De ser bland annat ett problem i att utställningar och material som medvetet är format med ett intersektionellt perspektiv ofta blir avhängigt att en eller flera personer har ett eget intresse i dessa frågeställningar. Att institutionernas ledning också är av stor betydelse i arbetet med att integrera HBTQ-perspektiv råder det enligt rapporten inga tvivel om. Detta har även framkommit även i flertalet tidigare undersökningar.²⁵ Hur Historiska museet själv presenterar och arbetar med genusfrågor har arbetsgruppen tittat på. JÄMUS har i samarbete med gymnasieskolan Rythmus och dess elever i Stockholm sett på och analyserat just utställningen *Vikingar*. Detta har lett till att utställningen nu ses över och skall göras om. Detta utefter de brister i genusperspektiv som analysen pekade på. I JÄMUS-projektet, som ska avslutas 2013, finns även uppdraget att se till hur man internationellt ser på och arbetar med genusperspektiv på museer. Detta hade denna arbetsgrupp ej hunnit se närmre på och fick bli en del av det uppdrag jag fick när jag kontaktade arbetsgruppen. Jag ville ge min interdisciplinära uppsats en eventuell användbarhet efter färdigställandet. Att se specifikt på vikingautställningar som JÄMUS önskade, gav mig både den möjligheten samt nöjet.²⁶ Något jag tog med mig inför arbetet var den undersökning som lades fram 2003 i boken *Genus på museer*.²⁷ I den rapporten påtalas att det då fattades ett uttalat genusarbete inom museiverksamheten både i Norge samt i Danmark.²⁸ Det var nu hösten 2012 intressant att se om eventuell ändring skett.

Forskningsläge

Vilken berättelse kan vi då se om de sista seklen som vi kommit att benämna "vikingatiden" inom dagens forskning inom genus och museologi? Vi kan se denna tid skildrad på museum och utställningar som framställs genom de direktiv som emellanåt kommer från statligt håll. Men hur utformas utställningarna när bilden av vikingatidens människor skapas? Historiska museer som publika rum och som pedagogiska förmedlare av en historisk tid blir viktiga institutioner i ett samhälle, och kan även fungera som förlängt skolrum. Nya resultat inom forskning sker ständigt både när det gäller historiskt material, samt genusvetenskap. Jag kommer som följer presentera aktuellt forskningsläge inom genusvetenskap samt museologi, vilka båda kommer verka tvärvetenskapligt i

²⁴ Fernstål, Lotta, *Genusperspektiv i museer - En omvärldsbevakning. Jämusprojektet, Rapport*. Statens historiska museum och författaren 2011, s.10.

²⁵ Ibid. s.43.

²⁶ Korrespondens mellan författare och Katty Hauptman samt Li Kolker. (JÄMUS) finns hos författare.

²⁷ Arbetsgruppen *Genus på museer*, *Genus på museer: slutrapport från Arbetsgruppen Genus på museer*, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2003

²⁸ Ibid. s. 24.

min forskning om hur vikingatiden framställs på två av dagens nationalmuseer som visar historien i Skandinavien. Tematiskt kommer jag se till aktuell forskning inom museologi, genus samt kort beröra utbildningsvetenskap i min avslutande sammanfattning av forskningsläget.

Genus

De människor som fyllt berättelserna och historien om vikingarna tenderar att ha tydliga kön och en segregerad rollfördelning. Det speglas i historieböcker, museum och i tidigare forskning om vikingar. Ifrågasättande om hur deras liv tedde sig har vuxit fram bland annat i samklang med kvinno- och genushistoriens arbete.

I slutrapporten från Kulturdepartementet och arbetsgruppen *Genus på museer* tas flera förslag upp för utvecklingsarbete för museipersonal angående genusfrågan.²⁹ Rapporten från 2003 är framarbetad av en arbetsgrupp med forskare, arkiv- och museipersonal, och behandlar frågor om hur genus kan bli mer synligt, och hur genusperspektiv kan utveckla museiarbete samt dess förmedling till besökarna. Rapporten bygger på besök på flertalet museum i Sverige och samtal med personal. Den påvisar bland annat att det finns brister inom museivärlden för forskning inom den egna sfären. De menar också att museerna och universiteten bör utveckla ett närmre samarbete just för det värde genusforskningen av idag kan ge utvecklingen av museerna.³⁰ Problem som finns när det kommer till integrering av genusperspektiv tas också upp, vilket gör mina frågeställningar runt detta ämne intressant. För genusperspektiv lyfter både manliga som kvinnliga spörsmål, och inte allt för sällan finns en föreställning om att genusfrågor enkom har sin utgångspunkt i den kvinnliga livsvärlden. Inget kunde vara felaktigare, och med genusperspektiv kan museer problematisera sina utställningar när det kommer till frågor som makt, samhällsbyggnad och göra pedagogiska öppningar mot intersektionellt perspektiv, för att nå ut med normkritisk pedagogik till besökarna.³¹ Men vad ser vi av det ute i verksamheterna?

Genushistorien har via den kvinnohistoriska forskningen samt maskulinitetsforskningen skapat en gemensam plattform för det senaste decenniets forskare att se jämställt på tidigare material, och de eventuella normer som lagts på dåtidens människor utefter olika gällande diskurser inom respektive historiska skola. Maskulinitetsforskningen har genom sociologen Raewyn Connell lyfts in i tolkningar,

²⁹ Arbetsgruppen Genus på museer, *Genus på museer: slutrapport från Arbetsgruppen Genus på museer*, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2003, s. 119 f.

³⁰ Ibid. s. 13.

³¹ Arbetsgruppen Genus på museer, *Genus på museer: slutrapport från Arbetsgruppen Genus på museer*, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2003, s. 77.

och normkritiska analyser, och maskuliniteten är enligt henne i sig själv historisk i sin form och till sitt uttryck. Den kan ses i tydliga normativa bilder genom århundradens lopp. Vad som är maskulint har dock skiftat genom tider, men att mannen som norm har funnits för att särskilja manligt från icke-manligt är tydligt. Något som inte ligger långt ifrån hur bilden av den starke vikingen byggdes upp. Genuskonsekvenser talar Connell i sammanhanget om, och spår av dessa kan vi se genom erövringshistoria, makt och hierarkier genom alla tider.³² Att använda dessa tankar när jag analyserar mitt material ser jag som fruktbart, men utställningarna och deras berättelser tarvar ett ytterligare steg för att se bortom normerna, och ifrågasätta det synliga.

Något som också växte fram ur kvinnoforskningen och arbetet runt detta är queerteorin. Denna teori har lyft in nya tolkningar där forskaren får se bortom kön. Queer är både en teori, metod samt politisk rörelse som ifrågasätter konstruerade roller inom sexualitet, genus och makt.³³ Inom detta forskningsfält spelar skillnaden en stor roll. Vad är det som skiljer det ena från det andra, och på så sätt skapas normerna genom vilka vi tolkar det vi ser och upplever.³⁴ Detta ger oss verktyg att belysa mönster och strukturer som forna tider omgetts av. Dock har queerteorin inte använts allt för flitigt inom ämnet historia. Med detta teoretiska verktyg skulle man lätt se maktstrukturer relaterat till kön. Åtskillnader som historieskrivare gjort tidigare blir synliga och historien ter sig på ett nytt sätt om forskaren queerar sitt material. Det är något jag själv gjorde med forskningen runt Grav X i Tuna. Vilket ledde till nya insikter vid jämförelsen mellan denna Sveriges största guldgrav, i vilken en kvinna var begravd, kontra Ynglingagraven i Gamla Uppsala och den betydelse denna brandgrav fått i skenet av Adam av Bremens skildring dåtidens Uppsala. Gamla Uppsala, ett geografiskt område som genom sin upphöjda plats i historien lagt en skugga över andra betydande platser i Sveriges historia.³⁵

Museologi

Museum och statliga institutioner har sedan sekler omgetts av ett sanningsägande om en svunnen tid. Den roll som museum har i dagens samhälle är beroende av flertalet fält som museerna ska förhålla sig till. Lärdomskultur, samlingsorientering, publikorientering samt upplevelsekultur är fyra fält som alla spelar roll i uppbyggandet dagens utställningar. Detta i motsatts till 1800-talets visningar av skattkammare, stereotypa samlingar av fornfynd samt bygdemuseum. Allt för att då skapa en

³² Connell, Raewyn, *Maskuliniteter*, 2. uppl, Daidalos, Göteborg, 2008, s. 199.

³³ Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Natur och kultur, Stockholm, 2006, s. 9.

³⁴ Ibid. s. 44 f.

³⁵ Lindblom, Louise, *Grav X i Tuna kontra ynglingagraven i Gamla Uppsala: vad finner vi bortom genushierarkin i vår historia*, Univ., Inst. för historiska studier, Göteborg, 2011

gemensam nationskänsla.³⁶ Idag har mycket hänt i dessa salars utställningar runt om i världen, och i Sverige har under det senaste decenniet mycket skett när det kommer till forskning, framställan och revidering av utställningar. Allt för att införliva nya rön om historien. För den historiekultur, de artefakter och sedvänjor som byggde upp 1800-talets historiebruk för att skapa mening åt den politiska vilja och nationskapande som då fanns är en del av det förflutna när vi ser på dagens museum.³⁷ Idag finns ett annat historiemedvetande både hos medborgarna samt inom de direktiv museum arbetar utifrån. Dock inte utan att det måhända finns spår av tidigare nämnda diskurser i utställningarna och samlingarna.³⁸ Men det vi i dag ibland känner igen när det kommer till historiskt perspektiv har sina grunder i upplysningstidens 1700-tal. Dessförinnan byggde den bibliska berättelsen upp den historiska världsbilden.³⁹ Men vilken historia vill dagens museum berätta om vikingarna utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv i sin roll som samlande och förmedlande verksamhet?

Wera Grahn's forskning har de senaste åren framburit en del nyttigheter som har gett museum möjligheten att lyfta och se normkritiskt på sina utställningar och material. Grahn visar på i sin avhandling de konstruktioner av vår historia som belyses på svenska museer, då främst när det gäller genuskonstruktioner.⁴⁰ Men Grahn ser inte enkom till genusfrågan, utan ser även till andra intersektionella perspektiv så som klass, etnicitet, nationalitet och sexuell läggning. Tillsammans blir de olika perspektiven och enskilda berättelserna en gemensam historiebeskrivning. Det är denna, den förmedlade historien som är intressant för min forskning. Metoden hon arbetar efter är narrativ analys, och ger oss möjlighet att se hur museum kan öppnas upp i genusfrågan.⁴¹ Hon har även i sin rapport *Genuskonstruktioner och museer* gett personal på museer redskap att arbeta med integrering av genus i sina samlingar och pedagogiska förehavanden. Dessa verktyg har jag liksom JÄMUS använt oss av i skapandet av frågeställningar till respektive utställning, och boken hon skrivit är kort och gott en handbok för personalen för att arbeta med genusintegrering.⁴² Dessa två böcker av Grahn har blivit väl emottagna av många inom aktuellt arbetsfält, dock sker förändringen sakta när det gäller arbetssätt och

³⁶ Aronsson, Peter, *Historiebruk: att använda det förflutna*, Studentlitteratur, Lund, 2004, s. 163-164.

³⁷ Aronsson, 2004, s.19.

³⁸ Jensen, Ola W., "'Fornforskning är att vilja uplyfta nationalespriten.': om forntidsuppfattning och minnesvård i 1800-talets nationalisering av Sverige', *Tankar om ursprung : forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*., S. 159-178, 2009, s.171.

³⁹ Aronsson, 2004, s.19.

⁴⁰ Grahn, Wera, "*Känn dig själv*": *genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*, Institutionen för tema, Tema Genus, Linköpings universitet, Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2006, Linköping, 2006

⁴¹ Ibid. s. 47.

⁴² Grahn, Wera, *Genuskonstruktioner och museer: handbok för genusintegrering*, Upplandsmuseet, Uppsala, 2007

museets förhållningssätt till sina samlingar. Att börja bryta upp de diskurser som genom årtionden samskapats tarvar mod och öppna medarbetare. De normer som forskares resultat kan påvisa ger nya möjligheter att se på vår historia, och normkritiskt arbetssätt inom museum samt skolor kan måhända ge nytt liv i materialet?

Normkritisk pedagogik är den didaktiska stil som på senare år vuxit fram inom utbildningsvetenskapen. Den har utvecklats genom queerpedagogiken, ett begrepp som användes första gången i Sverige 2004 i en metodbok för Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, förkortat RFSL.⁴³ Men queerpedagogiken var äldre än så, och började användas som begrepp av Mary Bryson och Suzanne de Castell redan 1993, båda nu professorer inom utbildningsvetenskap. När det sedan anammades i Sverige skedde det genom arbete av flertalet forskare, som valde att se hur skolan idag reproducerar normer runt kön och sexualitet. I fronten för detta arbete gick Lena Martinsson, professor i genusvetenskap och Eva Reimers, professor i pedagogiskt arbete, med projektet “Den självklara heteronormativiteten”. Men även bland organisationer som RFSL tog arbetet fart med att år 2006 skapa arbetsmaterialet *Bryt! - ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormer i synnerhet*, som gjordes tillsammans med myndigheten Forum för levande historia. Materialet ifrågasatte nu inte enbart könsnormer, utan mer ett intersektionellt perspektiv så som frågor om etnicitet, ålder, klass och funktionsförmågor.⁴⁴ Detta var ett vidare kliv från queerpedagogiken, där fokusen låg på könsproblematik, till att nu handla om normer inom olika fält i samhället. Det är i och med detta som jag ser det fruktbart att analysera mitt material parallellt med just normkritisk pedagogik. För här valde forskarna att se kritiskt på sin tidigare arbetsmetod och gav nu skolvärlden normkritisk pedagogik som med brett spektra visar på normsystem inom olika sfärer. Förvisso ett komplex kunskapsfält, men som är väl anpassat till de direktiv som skolan har angående att undervisningen skall bygga på vetenskaplig grund. Detta kan kanske ge både museum, dess utställningar samt skolornas pedagogiska verksamhet nya fötter att stå på. Kanske kan då eleverna möta, fördjupa och problematisera mötet med historien, och genom detta skapa en förståelse runt historiebruk. Det intressanta blir då vilket historiemedvetande kan besökarna få på museum och vad som där visas för olika perspektiv. Vilka diskurser är synliga och vilka normer finns bland montrar, texter och figurerna som befolkar respektive utställning?

⁴³ Edemo, Gunilla & Rindå, Joakim, *Någonstans går gränsen: en lärarhandledning om kön, sexualitet och normer i unga människors liv*, RFSL, Stockholm, 2004

⁴⁴ Bromseth, 2010 s. 12 f.

2. Teori och metod

Teoretiska utgångspunkter

För att tolka mitt källmaterial har jag valt att arbeta utifrån ett intersektionellt perspektiv med genusbegreppet som fokus och teoretisk utgångspunkt. Detta för att kunna tydliggöra de eventuella mönster som jag finner i min undersökning, då jag anser att genus är tydligt sammanlänkat med andra kategorier, så som klass, etnicitet, ålder och kön. Intersektionalitet innebär för forskaren ett synsätt där dessa kategoriseringar inom makt- och förtrycksgrunder ses som konstruerade av oss människor och ej av naturen givna. De bör inom detta perspektiv ses som samverkande, och ej som separata kategorier.⁴⁵ Som överbyggnad kommer jag även att lägga Michel Foucaults diskursteori, för att löpande se till de diskurser som måhända belyses i mitt källmaterial.⁴⁶ Diskurs som begrepp samt analysmetod återkommer jag till i kapitlet som följer. Utställningarna samt arbetet på museerna kan jag med dessa teoretiska verktyg ta mig ann samt även analysera det jag får mig berättat vid de intervjuer jag gjort med ansvariga vid respektive museum. Med en tidsmässig distans till det historiska materialet samt vetenskapen som idag finns om vikingatiden kan jag analysera materialet och på så sätt kan eventuella maktmönster och historiska berättelser om dåtid bli tydliga i nutid.

Diskursanalys och diskurs som begrepp

Enligt Foucault dras vi människor allt för lätt med i det andra gör eller tänker, utan att stanna upp och se på de olika alternativen. Här i ligger svårigheten, att se bortom normer och det invanda, alltså de diskurser som omger oss. Detta menar han är svårt, för många gånger uppfattar vi människor saker som så kallat naturliga och självklara, när de istället är diskurser sprungna ur ett historiskt skeende.⁴⁷ Han menar att människorna således är en produkt av den sociala struktur han eller hon lever i. På så sätt, menar han, bör vi närma oss historien som något icke-linjärt, utan som driven av makt - motstånd, och relationen mellan makt och kunskapsrelationer.⁴⁸ Men för att kunna förstå historien och de människor som befolkat den anser Foucault att vi bör se till diskurserna i det dåtida samhället först, för att sedan se till subjekten som då levde.⁴⁹ Frågan är då vilka diskurser som finns i de utställningar som visar oss historien? Vilken diskurs ryms i montrarna och de som befolkar utställningen och som ger

⁴⁵ Tolvhed, Helena, 'Intersektionalitet och historievetskap', *Scandia (Lund)*., 2010(76):1, s. 59-72, 2010, s.59.

⁴⁶ Foucault, Michel, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993

⁴⁷ Nilsson, Roddy, *Foucault: en introduktion*, Égalité, Malmö, 2008, s.66.

⁴⁸ Ibid. s. 189.

⁴⁹ Ibid. s. 60.

oss bilden av historien. Hur vet vi att det är sant och vilka mönster finns medvetet eller omedvetet i materialet. Makten över detta har de som framställer museiutställningen, samt de som verkar inom arkeologin samt historievetenskapen. Vidare i sammanhanget finns även i denna uppsats skolan som institution och som förmedlare av sanningsdiskursen. Utbildningssystemet är den instans som bör försöka ge varje individ tillgång till olika val, kunskaper och diskurser. Foucault säger vid sin installationsföreläsning vid Collège de France att “Varje utbildningssystem är ett politiskt medel för att upprätthålla eller förändra tilläggnelsen av diskurser och därmed också de kunskaper och den makt de bär med sig.”⁵⁰ Med detta med mig i analysen av mina källor, samt de tankar jag applicerar på skolans pedagogiska roll och vetenskapliga arbetsmetoder, anser jag att de diskurser som ryms i vardera utställningen kan med intersektionell maktanalys, och med genus i fokus, ge en klarare bild om vad och vems historia som visas för besökarna.

Frågeställningar och metod

För att nå fram till syftet med undersökningen använder jag som metod ett intersektionellt perspektiv som utmynnar i genusanalys av källmaterialet. Hela undersökningen kommer även ha en överbyggnad av diskursanalys. Detta för att nå bortom det som direkt är synligt för ögat och gör de normer som måhända är inbyggda i respektive utställning tydliga. Mina frågeformulär som verktyg och utgångsläge vid mina museibesök ger mig en grund för min operationalisering av analysen av respektive källmaterial.⁵¹

Frågeställningar

För att både se på vad som visas om vikingatiden på nationalmuseerna i Skandinavien, hur de framställer vikingatiden ur ett intersektionellt perspektiv samt hur utställningar kan fungera som pedagogiska rum lyder min frågeställning följande: Hur kan utställningarna om vikingatid fungera som ett normkritiskt klassrum inom ramen av svenska skolverkets direktiv om att undervisning skall byggas på vetenskaplig grund? För att fördjupa min undersökning och få svar på de frågor som jag och även JÄMUS vill se på blir mina underordnade frågeställningar följande:

⁵⁰ Foucault, Michel, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993s. 31.

⁵¹ Frågeformuläret jag intervjuat efter finns som bilaga 1.

- Hur belyses vikingatiden idag på våra skandinaviska nationalmuseers utställningar, genom intersektionellt perspektiv?
- På vilket sätt kan dessa utställningar bidra till skolungdomars vetskap om hur vikingatiden tedde sig?
- Vilka likheter eller skillnader finns det mellan de tre historiska nationalmuseerna i Stockholm, Oslo respektive Köpenhamn?

Metod

De underordnade frågorna leder till ett tydligare svar på hur dessa vikingautställningar är brukbara som normkritiska rum i en undervisning som ska baseras på vetenskaplig grund. Utställningarnas artefakter, de två- och tredimensionella föremål som finns, samt utställningarnas specifika utformning ger tillsammans med de ansvarigas tankar vid utställningsbyggandet svar på vilken och vems historia som berättas. Jag vill se på vilka som befolkar utställningsmontrarna, vilka föremål och berättelser som lyfts fram. Men även om där skymtar kategoriseringar och stereotyp utformade presentationer. Vilka diskurser är framhållna i utställningarna om kön, ålder, klass, etnicitet? Vilka tankar fanns det om arbetet och byggandet av de utställningar jag intervjuar de ansvariga om när det gäller intersektionella perspektiv. Fanns det funderingar hur de skulle införliva ny forskning och vilka tankar finns att problematisera det som utställningarna nu visar?

Intervjuerna sker samtidigt som mitt besök för att med utställningen i färskt minne kunna ställa direkta frågor till ansvariga för respektive museums vikingautställning. Formulären som jag vid intervjuer samt utställningsbesök arbetar efter är utformade i samklang med det formulär som gymnasieeleverna på Rythmus gymnasium fick till sig när de analyserade utställningen på Historiska museet i Stockholm. Det formuläret har i sin tur utarbetats av JÄMUS, och båda har vi utgått från Wera Grahn's idéer, vilka går att läsa i hennes rapport *Genuskonstruktioner och museer* som jag tidigare nämnt angående museologi.⁵² Analysen blir både kvalitativ samt kvantitativ då jag ser till utställningens artefakter, bildspråk samt till vilka berättelser som lyfts fram och hur. Men även räknar representationen av varje kön samt ser till åldern på de som befolkar utställningen. Genom att med intersektionellt sätt belysa hur vikingatiden idag skildras på museum och vilka diskurser som råder på NATMUS och KHM kommer jag i analysen dela in respektive museum för sig. Detta för att tydligt redogöra för museets utställning, samt min analys av det. Slutligen kommer jag se på vilken roll de kan

⁵² Bilaga 1 (frågeformulär för intervju), bilaga 2 (mitt formulär för utställning) samt bilaga 3 (JÄMUS formulär). Övrigt material så som fotografier av texter och montrar samt inspelningar av intervjuer finns sparade hos författare.

spela som pedagogiska förmedlare och vetenskapliga berättare av tiden vi kallar vikingatid. Som följd kommer att jag komparerar museerna i Oslo respektive Köpenhamn med Stockholm. Till detta kommer jag även ge en reflektion över respektive museers visioner för framtiden.

Hur den pedagogiska rollen som museum har i sammanhanget och hur detta ur genussynpunkter sig i Sverige idag fick jag ta del av genom ett heldagsseminarium på Historiska museet, som gick under namnet "Genusmedveten museipedagogik – hur gör vi i praktiken?". Anordnare var JÄMUS och många museipedagoger från hela Sverige deltog. Till detta tillkom föreläsare och deltagare från olika discipliner, så som genus-, historie- samt utbildningsvetenskap. Detta seminarium gav mig tydliga signaler om vad som de senaste decennierna skett och sker på många museer. Dagens föreläsningar filmades och finns att tillgå via Historiska museets hemsida. Det har hjälpt mig till tydligare tolkningar om vilka diskurser som nu gäller inom museologi och de tankar som finns om intersektionellt perspektiv ute på museum i Sverige.

Min metod att analysera materialet kan ge upphov till vissa frågor. Tidsepoken jag valt att analysera i museisammanhang och de människor som under vikingatiden levde funderade nog föga på genusfrågor eller andra intersektionella perspektiv. Dock anser jag det vara fruktbart att se på detta med nutidens vetenskap om historien och hur vi sedan problematiserar utställningar samt visningar utifrån det vi idag vet. Även de diskurser som källmaterial samt de tankar som omger utställningarna från personalens sida är intressanta. Visserligen kan Foucaults diskursanalys som metod te sig snårig och måhända subjektiv i detta fall. Men på detta material anser jag det givande att bruka detta teoretiska verktyg för att nå bortom det för ögat synliga berättelserna och den av institutioner presenterade sanningen. För hur skildras vikingatiden idag på aktuella historiska nationalmuseum i Skandinavien, och vilka berättelser får besökaren möjlighet att ta del av genom samlingarnas utställda material?

Urval och källmaterial

Att göra mitt urval ur ett digert material samt stort fält på ett objektivt sätt har varit ett kärt problem. Utefter den frågeställning jag arbetat efter har mitt val av museer samt utställningar varit klart. Vid samtal och i korrespondens med JÄMUS i oktober framkom önskemål om att se på vikingautställningen vid NATMUS i Köpenhamn och Lunds historiska museum. Jag valde dock att istället se på KHM i Oslo och NATMUS. Detta tillägg gjorde jag för att jag ville belysa dessa två skandinaviska huvudstädernas officiella bild av vikingatiden, en tid som blivit något av kännetecken

för det historiska Skandinavien. Många är de skolungdomar som besöker sina respektive huvudstäder och då gör utflykter till stadens museum. Detta är en av anledningarna att jag valde just dessa museer. Dessutom kan de enligt mig ses som centrala förmedlare för besökare och deras bildning inom historia. Visst finns det många andra museer i både Sverige, Norge och Danmark som behandlar aktuell tidsram och arbetar på annat sätt än det som huvudstädernas museum jobbar utefter. Dock blev dessa två centrala museer bas i min undersökning på grund av det jag här tidigare nämnt, samt på grund av arbetets tidsrymd. Men även för det önskemål som kom från JÄMUS att se på NATMUS. Historiska museet i Stockholm har jag dock ej tittat närmre på, då arbete med jämställdhetsperspektiv redan där pågår. Deras material runt denna analys har jag istället med mig i min undersökning som utgångspunkt, så undersökningarna blir jämförbara. För att nå bortom det som jag som subjekt upplevde när jag bevistade utställningen valde jag att även finna svar hos de som framarbetat respektive utställning, och på så vis få en övergripande bild som gör både analysen och resultatet tydligare underbyggt. Att tala med all personal som har beröring eller som jobbat fram utställningen hade varit intressant, men får för stunden sparas till annat tillfälle. Detsamma gäller alla de museipedagoger som arbetar på respektive museums vikingautställning. Istället har jag framt utgått från de tankar, direktiv och visioner fanns och finns idag hos de ansvarig för utställningarna om vikingatiden på NATMUS och KHM, samt vardera utställningens framarbete i relation till hur museum i allmänhet fungerar som pedagogiska rum.

3. Resultat och analys

Bakgrund

Min undersökning är baserad och analyserad genom upplevelser. Dessa intersubjektiva tankar har jag haft med mig i min övergripande analys när jag förhållit mig till källmaterial: texter till montrar, ljudsättningar i utställningsrummen, samt de föremålspresentationer som explicit studerats. Vid varje besök gjorde jag intervjuer med ansvarig för vikingatidsutställningen. I Köpenhamn på NATMUS talade jag med arkeologen och överinspektör Poul-Otto Nielsen. Jag fick här även möjlighet att tala med Peter Pentz, arkeolog och ansvarig för den vikingautställning som museet nu producerar för Berlin och London och som har arbetsnamnet "The Viking World - Cultures in Contact". I Oslo samtalade jag med arkeologen och museumslektorn Katherine Elliott. Hon visade mig runt och berättade om tankar runt den nuvarande, samt den påtänkta utställningen. Dessa utställningar som är under arbete på respektive museum kommer jag kort beröra, det på grund av att tankarna runt dessa är för min undersökning tämligen intressanta. Båda nationalmuseerna ligger på centrala platser i vardera

landets huvudstad och är lättillgängliga för besökare både geografisk samt ekonomiskt. Båda är gratis för skolungdom, precis som Historiska museet i Stockholm. Alltså ger museerna en möjlighet för skolans elever att förkovra sig, om de bara har möjlighet att ta sig dit. Den historiska kunskapen de förmedlar kan alltså spridas med lätthet. Men vilken historia är det besökaren får sig berättad?

Nationalmuseum, Köpenhamn

För att nå bortom det som besökaren ser och upplever valde jag att tala med Poul-Otto Nielsen, den person som är ansvarig för den delen av utställning som behandlar järnåldern i museets presentation av "Danmarks Oldtid" på Nationalmuseum i Köpenhamn. Samtal gjordes även med Peter Pentz, mannen som är ansvarig för den vikingautställning som produceras för visning i Köpenhamn, Berlin samt London.⁵³ Den vikingautställningen som besökare kan ta del av idag på NATMUS producerades 2008 efter att de blivit ett renodlat museum. Innan hade de haft samma funktion som Riksantikvarieämbetet har i Sverige. De hade alltså haft ansvar för byggnader med mera runt omkring i Danmark, men detta avknoppades till en egen institution och NATMUS kunde från och med det fokusera på museiverksamheten. Nielsen har med fyra andra arkeologer, arkitekter samt fokusgrupper skapat den utställning om vikingar som finns i slutet av en tidslinjär utställning. Den tar sin början i en sal där besökaren får ta del av övergripande informationstavlor över det man här benämner "Oldtid". Därpå kliver man vidare in i Stenålder 12 500 f.v.t och tar besökaren framåt i tiden, med ett avslut i de två rum som presenterar vikingatiden, där specificerat till 800 - 1050 e.v.t.⁵⁴ Upplägget är pedagogiskt och utgår ifrån den tidsindelning av historien som under 1800-talet arbetades fram. En tidsindelning som lever kvar både inom forskningsvärlden, museum samt hos människor som skolan format i västvärlden. Besökaren kan alltså med lätthet förstå indelningen. Hela utställningen är producerad med tanke på gymnasieungdom och äldre. Under dess tillkomst fick fokusgrupper bestående av tilltänkt publik säga sitt om texter, montrar med mera och utifrån detta tog utställningen form. Utställningssalarna om Oldtiden upptar stora delar av entréplan på NATMUS, men vikingatidens salar är två mindre rum. Utställningens arkitektur, allt från texternas typsnitt, färgsättningar och montrar ger

⁵³ Fakta i detta avsnitt bygger på intervjuer med både Poul Otto Nielsen, Peter Pentz utförda 30/10 2012, samt museets foldrar och samt besöket på vikingatidsutställningen, utgivna och tillhandahållna av NATMUS, 30/10 2012. Allt material finns hos författaren.

⁵⁴ Förkortningarna står för: före vår tideräkning = f.v.t samt efter vår tideräkning = e.v.t. Dessa benämningar är istället för *före* respektive *efter Kristi födelse*, alltså religionsneutrala begrepp.

ett modernt och fräscht intryck, som är långt ifrån gamla mörka salar med dammiga samlingars presentationer i glasmontrar. Denna utställning ger ett intryck att vara saklig och hålla sig till vetenskap. Den är tydlig i sitt upplägg och lätt att ta till sig. Den som vill fördjupa sina kunskaper ges möjlighet till det genom långa faktatexter. Men även den besökare som vill ha en mer kortfattad version av historien kan genom utställningens "highlights" finna bilder eller korta talande berättelser om aktuell tid och föremål.

Utställningsalarna om vikingatid

I slutet av Oldtidens visning kommer de två rum som presenteras kort och gott "Vikingetid" och som ger mig möjligheten att se hur vikingatiden idag belyses genom intersektionellt perspektiv på NATMUS. I museets folder om denna tid presenteras Mammenyxan från 970/71, stormannens yxa. Vidare lyfts monumenten och historien om Jelling och de två män som där blir synliga i historien.⁵⁵ När jag sedan kliver in i museisalen möts jag av ett stort fotografi av kyrkan Hagia Sofia i Konstantinopel. Det första intrycket är av den karaktären att vikingatidens människors reste, och handel belyses starkt. Etnicitet som perspektiv skymtar där, då från vikingarnas synvinkel. Väl inne i salen dristar jag mig till att säga att detta fokus fortsätter. Artefakter speglar den handel och de härjningar de män som drog i viking utövade. Handeln är tydlig i montrarnas presentationer. Silverskatter, pengar, smycken och silverstop visas upp. Frankiska silverbägare från 800-talet, skålar från Persien, vapen och allehanda fantastiska spännen och svärdshållare från kungliga tillverkare eller klosterverkstäder i Frankerriket fyller de montrar som finns utefter ena väggen samt den modul som utger rummets mitt.⁵⁶ Den andra väggen består av tvådimensionella fotografier samt berättande texter och återgivna historiska rader så som strofer ur Beowulfkvädet, då under texten "Maktens guld". Även kartor över färdvägar, kolonier, nytagna fotografier över boplatsen Brattahild på Grönland anlagd på slutet av 900-talet av Erik den Röde. Detta tillsammans med ett foto på arabiskt silver och fotot av Hagia Sofia formar den vägg som besökaren först möts av när man kliver in i salen. Fokuset i berättelsen ligger till synes på färder, rövade skatter, en verksamhet som sedermera enligt utställningens text övergick till handel. Det är en historieberättelse som visar främst handel, män och deras härjningar vid till exempel Lindisfarne år 793. Vikingatidens utställning i sal 23 låter kvinnor komma fram i montertexter beskrivande brudsmynnen. Hela utställningen om Danmarks Oldtid och

⁵⁵ Folder från NATMUS, tillhandahållen och utgivna av NATMUS 30/10 2012 och finns hos författare.

⁵⁶ Se bilaga 4, första fotot på sal 23.

vikingatiden slutar med ett litet rum som berättar om Jellingstenen och hur Danmark kristnades. En tredimensionell vit modern enkel väggmodell av Jelling gravhögar, träkyrka samt stenar pryder en vägg. Texten som där finns framhåller betydelsen av Gorm den gamle och Jellingstenen som hans son Harald Blåtand reste till minne av föräldrarna, samt deklARATIONEN att han själv, Harald Blåtand, var den som kristnade Danmark. I detta lilla enkla rum ryms artefakter och texter som förklarar övergång från asatro till kristendom och hur dessa religioner levde sida vid sida under många år. Fynd som grävts fram från båda religioner visas i montrar samt texter om kungens borgar och byggen. Utgrävningar runt dessa beskrivs sakligt. I texten "Kungens borg" nämns kvinnor och barn första gången explicit i utställningen om vikingatiden. Då förvisso tillsammans med män. Sammanhanget gäller gravar som grävts fram runt Trelleborg vid Slagelse, vilken varit garnison och boende för Harald Blåtands soldater och deras familjer. Vidare problematisering syns ej i genusfrågan. Ej heller något närmare tanke om åldrar på människorna som befolkar utställningen och som tidigare framhållits dryftas inte etnicitet som perspektiv, mer än i handel.

Att utställningen är smal får sin förklaring när jag samtalar med Pentz. NATMUS tanke är att ha utställningarna där fynden av artefakter är funna, vilket gör att museum och landets historiekultur finns över hela Danmark. Detta menar han på är en kvarleva från då denna institution även hade ansvaret för Danmarks historiska byggnader och platser. Tanken är att artefakter, små som stora gör sig bäst i det landskap där de en gång placerades. Till exempel har Roskilde har ett stort museum där de flesta båtar från idag ligger med vattnet som fond i bakgrunden. Det ger besökaren ytterligare en dimension till historien och båtarna kommer här till sin rätt menar han på. Istället för att bli instoppande i en monter på ett museum långt från fyndplats. Tanken är god får jag tillstå och var för mig ny. Att se saker i sitt rätta element ger visst ett gott tillägg i berättelsen om fyndet samt historien runt detta. Dessutom finns en jämlikhetsaspekt. I Sverige har vi ju i landskapet fullt av fornyfynd, dock inte alltid utmärkta på ett tydligt sätt av Riksantikvarieämbetet. Men att som i Danmark tydligt arbeta efter att återge historien på den specifika historiska platsen är i sig en intressant diskurs när det kommer till jämlikhet som perspektiv. Att sprida ut sina museer över landet ger ekonomiska och historiska fördelar till de områden där fynden och sedermera museet upprättas. Det förekommer så vitt jag vet ej som arbetsdirektiv i Sverige. Här samlar vi det främsta och presenterar det på centrala museer i huvudstaden. Allt som oftast långt från fyndplats och historisk kontext. Det i sig utarmar landsbyggden och ger måhända besökaren av museet en decimerad bild av landets historia. Dock bör

jag tillägga att Danmarks geografi och storlek, kontra Sveriges, gör det lättare att färdas mellan de olika historiska platserna och museerna. Men tanken är intressant.

Reflektioner med intersektionellt perspektiv

Utställningen är ytterst modern i sitt formspråk men fri från problematiseringar över dåtidens samhälle. Den är direkt och tydlig i sin hänvisning till handel i österled med stor bild på Hagia Sofia i Konstantinopel, men även färder i västerled, så som Grönland. När jag analyserar denna utställning med intersektionellt perspektiv så kan jag förvisso framhålla att besökaren kan ana presentationer av olika etnicitet när det kommer till handelskontakterna, koloniseringen samt religionens olika skepnader. Kön liksom ålder tas ej upp och problematiseras, utan här blir vikingatidens historia männens historia och kvinnor presenteras som brudar eller som gravfynd. Det sistnämnda gäller även barnen. Ålder som aspekt finns ej och utställningen hade enligt Nielsen ingen uttalad tanke när det kommer till genusfrågor, utan byggdes upp utan att se till detta perspektiv. Resultatet är förvisso historiskt korrekt, men enbart den starka dynamiska mannens berättelse om skatter, erövringar och makt får plats i NATMUS presentation av vikingatiden. I texter samt montrarnas artefakter och i de två salarna som representerar vikingatiden finner jag maktens diskurs som mannens och ett historiebruk, en historieberättelse där skatter och erövringar lyfts fram och skapar en bild av männens historia, något som vi sett förut på museum. Trots en modern och snygg framställan lyckas ej museet ge en bild där vi kan se bortom dåtidens diskurser där barn och kvinnor lever sitt liv i skuggan av mannen. Utställningen om vikingatiden är på NATMUS förvånande liten i sitt omfång. Det finns övrigt att önska, så som ljudsättningar eller dylikt. En förklaring till detta får jag av Nielsen. Han berättar att när de äskade pengar till utställningen fick de bara hälften av vad de begärt. Detta innebar att många idéer fick stryka på foten, bland annat då ljud och ljussättningar. Dock ser jag ingen anledning varför detta innebär att halva mänskligheten inte får sin plats i berättelsen om vikingatiden i en modern producerad utställning. Av dåtida klassamhälle ser jag intet, kvinnor och barn verkar här inte ha funnits i så stora skaror, om jag ser till deras representation i montrarna. Utställningens föga fyllda salar och en djupare bild av vikingatidens människa saknas inte bara av mig. Vid mitt besök i dessa salar, rum 23 och 24, dyker en dansk man i 30-årsålder upp. Han går och kollar på detta, försvinner sedan och kommer tillbaka med en av museets vakter. I diskussionen som följer hör jag mannens klagan över vad han här finner som bristfällig utställning om vikingar. Hans ifrågasätter om detta verkligen är allt de har att visa om vikingar och anser att utställningen torde vara betydligt större och bättre. Han är klart

besviken. Vakten svarar så gott han kan och hänvisar bland annat till att en ny utställning är under produktion. Med detta menar han den utställning Peter Pentz nu gör för Berlin och London, vilken jag återkommer till i kapitlet ”Likheter och skillnader mellan nationalmuseerna och deras framtid”.

Utställningen som pedagogiskt rum

Denna utställning är producerad för gymnasieungdom och äldre. Den är inte för mindre barn, då den i sin utformning är ytterst avskalad och bygger främst på texter. Texterna är både på danska och engelska. Men hur bidrar den till skolungdomars vetskap om hur vikingatiden tedde sig? Svaret på den frågan finner jag i de bilder som utställningen bjuder på. Maktens tydliga språk är synligt i vikingarnas beskrivna rövarstråt, deras skatter och deras internationella bedrifter och kontakter. Jellingstenen och historien runt denna plats och de män som befolkade den är i utställningen av stor vikt. Sammanfattningsvis kan man fråga sig om detta blir till ny kunskap om denna tid? Utställningen bjuder inte besökaren på möjligheten att få syn på olika sorters människor som då levde. Diskurser om maktens betydelse blir tydlig i monter efter monter och de texter och bilder som utställningen bjuder på. Det är männens historia som till synes fortfarande presenteras i en utställning gjord 2008. Förvisso i sitt formspråk snygg och modern och med all säkerhet tilltalande för besökare. Men i sitt innehåll dammig av gångna tiders historiebruk. Elevbesök i denna miljö tarvar sin museipedagog likväl sin lärare, som förhoppningsvis kan ge ytterligare dimensioner och göra vikingatiden bredare och mer intressant och relevant för dagens ungdomar.

Kulturhistorisk Museum, Oslo

Min intervju på KHM gjordes med Katherine Elliott. Utställning är producerad med start under sista åren av 1980-talet och fick sin slutgiltiga form 1997. För idéer samt ansvarig för framställan var Ellen Höigård Hofseth och utställningsdesignern var Anne Hermansen. Elliott själv var ej med under början av utformningen, utan hennes jobb med vikingautställningen tog vid senare. Museet öppnade 1904 och är beläget i centrala Oslo i en vacker byggnad i jugendstil.⁵⁷ Utställningen tar besökaren genom forntid fram till vikingatid och vidare, på ett linjärt sätt. Ett historiskt berättande om tid vi känner igen. Utställningen och dess lokaler har länge diskuterats angående huruvida det ska ske en flyttning eller renovering. Nu är beslut taget att museet blir kvar, men det skall renoveras och utställningarna skall

⁵⁷ Fakta i detta avsnitt bygger på intervju med Katherine Elliott 1/11 2012, samt museets foldrar och samt besöket på vikingatidsutställningen. Allt material finns hos författare.

göras om. Detta kommer jag presentera senare tillsammans med tankar rörande NATMUS och deras kommande vandringsutställning om vikingar som snart är klar.

Utställningsalarna om vikingatid

När jag från museets "skattkammare" med smycken som presenteras med rader från Hávamál.⁵⁸ kliver in genom nästa dörr till utställningssalarna om vikingatiden möts jag av bilder, dockor och ljud som tyder på kyrklig verksamhet.⁵⁹ I ett skåp sitter en docka i form av en munk och texter berättar om när Norge kristnades. Utställningen tar mig vidare i historien via figurer, delar av skepp och modeller, alla uppbyggda i storlek 1:1. Utställningen är färgglad, tydlig och både barn, kvinnor och män är synliga.⁶⁰ Det är tydligt att kvinnan syns lika mycket som mannen. Salarna är befolkade med många tredimensionella figurer, både kvinnor, män och något barn. Fokus ligger på hantverk och handel där texter beskriver de olika skeenden och människans strävan under vikingatiden. Påvisande av konstföremål från olika regioner i Norge visas genom artefakter, bilder och texter. Olika samhällsklasser i detta historiska sammanhang blir genom montrar synliga. Stormän till trälar får rum i denna utställning. I slutet av vikingatidens presentation blir det ett tydligt och stort fokus på fornnordisk tro dess gudar och gudinnor. Artefakter som visar på människornas utövande av sin tro ryms i montrarna. Utställningen är lätt att ta till sig och kanske kan man kalla den barnvänlig. Den färgglad och har mycket ljud, bilder och tredimensionella figurer som gör berättelsen enkel att ta till sig även om man inte vill eller kan läsa dess texter. Något som är tydligt är den uttalande feminism som hela utställningen är genomsyrad av. Textilkonsten från tidigt 1990-tal är ett genomgående tema och denna fungerar som presentationer av olika samhällsklasser eller till exempel hur gudavärlden såg ut. Dock är denna textilkonst ej utformad efter vikingatidens bildspråk, utan bär tydligt spår från 1990-talet.⁶¹ Utställningen är i sin formgivning gammalmodig och är enligt både mig och Elliott i stort behov av modernisering. Dess textilkonst med frodiga damer och rödpluffiga karlar hör inte idag hemma på ett nutida museum som skall presentera historia i modern kontext. Det blir enligt mig även en museiutställning över museiverksamhet. Presentationerna och formspråket känns igen från då jag

⁵⁸ *Hávamál*, är Eddans längsta dikt, och bestående av tänkespråk, med levnadsregler för livets olika skiften. I övrigt behandlas asarnas liv, där Oden och Tor innehar huvudroller. Eddans dikter, alla anonyma, har tillkommit under lång tid, kanske från omkring 800 till tiden för samlingens redigering under 1200-talet. (Edda. <http://www.ne.se/lang/edda/158716>, Nationalencyklopedin, hämtad 2013-01-01).

⁵⁹ Fakta i detta avsnitt bygger på intervjuer med Katherine Elliott, samt museets folddrar utgivna av museet, och samt besöket på vikingatidsutställningen. Allt material finns hos författare.

⁶⁰ Se fotografi i bilaga 4 från en del av utställningen.

⁶¹ Se foto i bilaga 4, foto på textilkonst av fornnordiska guden Oden formgiven å la 1990-tal.

själv frekvent började gå på museum på 1980-talet. Detta i sig är förvisso charmigt, med föga representativt för en verksamhet som är en egen fakultet under Universitetet i Oslo. Men saker är på gång och tankar finns till nya utställningar och omflyttningar av artefakter.

På KHM finns ej den enda utställningen i landet om vikingatiden. Här kan skönjas samma tänk som i Danmark gällande hur man fördelar museum och artefakter i landet. Dock är det i Norge ett central ägande och stora delar av samlingarna finns i Oslo, men artefakterna blir utlånade till de fem regionsmuseerna. Elliott berättar att när Norge blivit skilt från Sverige i unionsupplösningen 1905 blev nationsbyggandet viktigt för den nya staten och dess medborgare. Folk runt om i landet sände fornyfynd till det då nya historiska museet och en stark vilja hos det norska folket tog sig detta uttryck, viljan att visa på Norges historiska betydelse. Alla artefakter samlades då i Oslo, men har sedermera till stor del återlämnats till respektive region där de en gång grävts fram. Tolkningen blir att Norges arbetssätt och förhållande till deras verksamheter och samlingar ligger mitt emellan Danmarks och Sveriges synsätt i hur man fördelar de museala och historiska gracer över landet. Centralt finns Oslo och KHM med huvudsamlingar. Artefakter lånas också ut till de olika regionerna, som själva har sitt museum över deras lokala historia med egna samlingar. I KHMs verksamhet finns "Vikingskipshuset" med sina fantastiska skepp på Bygdø, ett naturskönt område i Oslos utkanter, och som kallas "museiön". Här är det inträde för besökaren och dit tar man sig med allmänna kommunikationer. Detta museum är till sin utformning ett ytterst könsneutralt museum där båtar presenteras och de människor som låg i dessa okomplicerat presenteras för vad de var, och ej efter kön. Inget maktmönster till synes och där en ny utställning fanns vid mitt besök i november 2012. Originalutställningen hade då utökats med en fristående utställning med fokus på nya vetenskapliga arbetssätt för att undersöka och bevara båtarna och gravarnas respektive innehåll i gott skick. Jag kommer dock ej gå djupare in på denna museiutställning. Den kan dock vara ett forskningsämne i sig, med sin rika presentation och sina spännande fynd.

Reflektioner med intersektionellt perspektiv

Textilkonsten är ett ämne i sig när det kommer till KHMs utställning och formgivning. Elliott berättar vilket motstånd denna berättandeform fick när utställningen öppnade. Arkeologer och andra för sammanhanget betydelsefulla människor hade ytterst svårt att ta detta till sig, enligt Elliott. De ansåg att utställningen igenom hade en feministisk ton och att detta, men kanske främst dess textilkonst berövade den historiska berättelsens dess seriositet. Det är ej svårt anser jag att se vilka diskurser som

ligger bakom denna då kraftigt negativa kritik som utställningen fick. För till syvende och sist så visar inte utställningen enligt mig enbart kvinnor, utan männen syns också tydligt. Reaktionen utställningen väckte och som allt jämt påtalas av de anställda kan handla om att våra normer om vad som skall berättas och hur det skall berättas plötsligt ifrågasätts, precis som Foucault tar upp angående diskurser. Det svåra att se bortom det vi uppfattar som naturligt, när det kanske i själva verket är konstruerade tolkningar av historien. KHM:s vikingautställning är i mina ögon en tämligen jämställd utställning när det gäller kön. Räkna man tredimensionella figurer och bilder är det knappeliga fler kvinnor än män. Men att kvinnor syns på samma villkor som män i museiutställningar kan kanske bjuda en och annan besökare på nyhetens måhända obehag, när normer ifrågasätts. Utställningen är i sin helhet bred, men av etnicitet som perspektiv finns föga eller inget. Men enligt Elliott så har detta inte varit ett perspektiv de arbetat med under utställningens uppbyggnad eller när små ändringar fått göras. Kön och klass finns dock uttalat som ämne. Det tas upp i utställningen och problematiseras i förklaringar om trälarnas vardag, aristokrateras fördelar och stormännens dåd. Kvinnorna visas som bärare av vardagen och som betydelsefulla utövare inom religionen.

Utställningen som pedagogiskt rum

Utställningen på KHM är i sin utformning tydlig riktad till alla åldrar. Den är enkel att ta till sig. Skolungdomars historiemedvetande om vikingatiden kan fördjupas här och museipedagoger har brett material att arbeta efter, enligt det jag fick till mig vid mitt besök.⁶² Elliott berättar att när de har visningar för skolungdomarna så problematiseras bilden som finns av vikingen. Som ett litet konkret exempel tar hon upp att de berättar för skolgruppernas elever att vikingens hjälm inte hade horn. Men det presenteras som en hemlighet som barnen inte ska berätta för sina föräldrar. Vi får hoppas att eleverna gör detta i allafall när de kommer hem.

Miljön är tillåtande för fantasin och trots utställningens ålder och utformning, som för oss vuxna av idag kan te sig föråldrad, ges eleverna tillfällen att se på vikingatiden som en tid då både män, kvinnor och barn fanns. Då handel utvecklades och där resor företogs. Makten finns ej här som rådande diskurs, vilket är befriande. Men jag kan förstå att utställningens utformning väckte ont blod när den presenterades. Det var då ett nytt sätt att presentera vikingatiden på museum. Det torde då ej varit förvånande hos arkeologer med flera inom forskningsvärlden, där kvinnohistoria funnits sedan 70-talet och genushistoria var på frammarsch.

⁶² Pedagogiskt material till KHM:s vikingautställning, häftet tryckt av museet KHM och finns hos författare.

Likheter och skillnader mellan nationalmuseerna och deras framtid.

Vad ser jag då när jag jämför de två olika museerna jag ovan beskrivit? Den likhet som är tydligast är det linjära historieberättelsen. Jag ser varför detta kan vara brukbart och det ger troligtvis en lätthet för besökare att finna rätt i utställningen på grund av sin förförståelse, som har sin grund i 1800-talets museiberättelse som då byggdes upp utefter den då nya historievetenskapen. Både NATMUS samt KHM har den linjära utställningstypen, men den syns även på Historiska museet i Stockholm. Ett alltså fortfarande förekommande arbetssätt inom museiverksamhet. När det kommer till intersektionell framställan i utställningarna fanns det enligt Poul-Otto Nielsen respektive Katherine Elliott ingen uttalad idé runt detta när utställningarna byggdes upp. När det kommer till NATMUS fanns ej heller någon genustanke med inför utställningens öppnande 2008. I Oslo på KHM fanns det ett feministiskt synsätt och vilja att presentera vikingatiden på, när utställningen producerades under sent 1980-tal till 1997. Vikingatidens klasser tas även upp och belyses på KHM, något som i Köpenhamn till stora delar blir berättelsen om maktens män. Etnicitet syns inte explicit hos något av museerna, men på NATMUS visas handel med många olika länder och olika influenser när det kommer till religion. Fokus i historieberättandet i deras utställning är till stora delar just resor, kolonialism och handel sprungen av olika anledningar. Men något direkt uttalad presentation och problematisering runt de slavar som vikingarna handlade med framkommer ej på något av museerna. På museet i Oslo syns mer om inhemska produktioner, vardagslivet samt en viss del av utrikeshandel och män som drog i viking. Djupare berättelserna om de som befolkar vikingatiden och utställningarna i relation till artefakter och texter är i sammanhanget diskurser som är intressanta. Något man i Stockholm försöker och arbetar med genom projektet JÄMUS. Elevernas analys av Historiska museets utställning om vikingar har lagt fokus på den bild som där levererades till besökaren om män och kvinnor. De stereotypa mönster som då framkom i analysen revideras nu, och utställningen görs om. Med små medel kan texternas maktdiskurs ändras, platsbyte kan ske av centrala bilder som visar mäktiga män, och ytterligare vetenskaper om vikingatiden lyftas fram. På Historiska museet börjar också vikingatidsutställningen med en monter om historiebruk och vad det innebär. Allt för att ge en vetenskaplig bild av en förgången tid. Denna vilja att problematisera utställningen ser jag inte på vare sig NATMUS eller KHM.

I och med att ett uttalat intersektionellt perspektiv ej fanns med på vare sig NATMUS eller KHMs tankar runt sina respektive utställningar blev jag nyfiken på hur deras funderingar gått när nu nya utställningar ska produceras. När det kommer till nyproducering av utställningar har även Historiska museet en nu pågående vid namn "We Call Them Vikings". Den öppnade 2012 på Drents

Museum i Nederländerna och ska nu vidare till Edinburgh. Detta är en tematisk utställning byggd på 350 artefakter, multimedialfilmer samt interaktiva stationer. Till utformningen en modern utställning om vikingar som nu är på turné.⁶³

På NATMUS produceras nu en vandringsutställning med arbetsnamnet "The Viking World". Den ska under sommaren vara klar för att visas både i Köpenhamn och i Berlin på Museum für Vor- und Frühgeschichte samt sedan på British Museum i London. Det är en beställning NATMUS fått från respektive museum och som samproduceras med dem. Peter Pentz ansvarar för dess utformning. Han berättade för mig att önskemålen från de två olika beställarna ställde till ett visst dilemma. I Berlin ville man ha en utställning som var strikt vetenskaplig och presenterade de nyaste rönen. Detta kontra de önskemål som fanns i London. Där önskade man sig en vikingautställning som visade på modiga män, blod och strid. Det sistnämnda var för att de ville ha en utställning med ett namn som de trodde skulle appellera till vad de ansåg publiken vill ha när de ska se en utställning om vikingar. Dessa två så olika önskemål bjöd på en lång arbetsprocess innan båda beställarna blev nöjda. Det som nu blir är en utställning uppbyggd med "Roskilde 6", ett 37 meter långt vikingaskepp i mitten och utställningsmontrar runt i salen med bilder och texter. Artefakter är inlånade från bland annat KHM, Historiska museet samt Gotlands fornsal. Utställningen blir i modernt snitt med fokus på resor och kulturutbyte, med de nya rön som finns om de resor som vikingarna företog sig. Men som svar på min fråga om utställningen kommer lyfta genusfrågan blev svaret nej. Pentz menade på att det hade blivit pinsamt, på grund av den utformning utställningen tagit. Detta för att den nu fått ett så starkt fokus på männen och deras förehavanden. Någon tanke på att visa på de kvinnor som medföljde på båtar eller själva utförde våldliga strapatser över världens hav framkom ej. Jag tänker då närmast på Estrid i Grönlänningasaga som Pentz själv tar upp i samtalet. Men fler infallsvinklar än etnicitet och kultur kommer kanske inte vara framträdande eller problematiserade i den nya utställningen "The Viking World".

I Oslo kommer det framöver ske förändring när det kommer till KHM. Vad som specifikt kommer att ske är ej bestämt, säger Elliott, men tankar på att göra något helt nytt finns tydligt. Personal har varit och hämtat inspiration till nya utställningar, bland annat i Köln på Rautenstrauch-Joest-Museums - Kulturen der welt. Där har de helt frångått 1800-talets linjära historieberättelse och visar sin utställning uppbyggd runt teman. Liv, död, religion, riter och så vidare får berätta världens

⁶³ Historiska museet, "We Call Them Vikings", <http://www.historiska.se/utställningar/Turnerande-utställningar/We-Call-Them-Vikings/> (hämtad 2013-01-02)

historia. Detta menar Elliott kan lyfta utställningar och historiemedvetandet till något nytt, som ger museipedagoger så väl enskilda besökare möjligheter att se bortom de diskurser som artefakter och berättelser tidigare påvisat. Detta utställningsförfarande har enligt Elliott blivit allt vanligare, vilket jag finner vara ytterst intressant. För jag tror att detta tematiska förfarande gör så att intersektionella maktperspektiv blir synliga och gör så att människan av idag lättare ser människan av igår, i en problematiserad historisk kontext, och på så sätt får syn på sig själv.

Utställningarnas diskurser och normativa mönster

Svårigheten att se bortom normer och invanda mönster finns, även inom det som torde vara vetenskapligt framställda museiutställningar. De diskurser som omger oss inom den historiska kontexten är svåra att bryta och kan ställa till förtret, så som skedde då KHMs utställning om vikingar presenterades och kvinnor var lika synliga i utställningen som män. Saker som ter sig självklara har genom årens lopp skapat stereotyper inom historien. De genuskonsekvenser som historien byggt upp genom inom makt och hierarki, genom val och framställan blir tydligt. Här tänker jag då förstås främst på vikingen, mannen som drog i viking för att röva och vinna land med mera. Att vi människor har svårt att finna nya mönster är problematiskt när vi alla är en produkt av den sociala struktur vi lever i.⁶⁴ En av de främsta sociala strukturer och leverantör av den så kallade sanningen är skolan. En mycket viktig del av de strukturer som barn och ungdomar befinner sig inom under många år. Ser vi på historieundervisningen i dagens skola torde den få ta större del av vad vetenskapen kommit fram med under senare decennier. Att problematisera maktrelationer, ifrågasätta normer och arbeta med ett kritiskt förhållningssätt bör museipersonal göra, men så även skolan. Foucault menar på att historien bör tolkas som något icke-linjärt, utan driven av makt - motstånd.⁶⁵ Här vill jag mena kommer betydelsen av normkritisk pedagogik i museisammanhang in, så att en historia som ger en bredare bild än den linjära kan växa fram. Helt i linje med det tematiska utställningsförfarande KHM nu funderar på. Då kanske eleverna får med sig en bild av det dåtida samhället för att sedan lättare förstå den kontext vikingatidens människa levde i.⁶⁶

⁶⁴ Nilsson, s.66.

⁶⁵ Nilsson, s 189.

⁶⁶ Nilsson, s 60.

4. Avslutning

Slutdiskussion

Min forskning syftade till att belysa hur den tid vi kommit att kalla vikingatiden skildras idag på två av de centrala museerna i Skandinavien. Vad syns av nutida vetenskap på NATMUS och KHM, i jämförelse med det jämställdhetsarbete som pågår på Historiska museet i Stockholm? När jag lade intersektionellt perspektiv på mitt källmaterial såg jag att nya frågor lyfts i respektive utställning om vikingar. Olika synsätt finns om hur utställningar bör formars, vilka artefakter samt kön som befolkar de utställningar som besökarna får ta del av. Tidsrymden museerna visar är den samma, dock är vikingatidens människor och deras förhållanden på olika sätt presenterade. Dessa olika diskurser som kommer fram gör att nya frågor väcks hos mig. När besökaren på Skandinaviska centrala historiska museum får till sig en bild av historien som skiljer sig, trots att de är byggda på samma historiska bas, vad lär vi oss då? Det blir då upp till respektive pedagogisk ansvarig på aktuellt museum att problematisera utställningen, så att historien blir levande och att utställningen lyfts in i en vetenskaplig kontext genom att problematiseras.

Ibland sägs det att framtiden är beroende av historien. Om vi då också lägger till att barnen är vår framtid blir det intressant att se på vad för något de får med sig om historien i skolan. Den normkritiska pedagogiken tillåter att eleven öppnar upp för nya tankar och kritiskt förhåller sig till vad skolan lär ut. Den medför också bildning när påståenden motsägs och normer lyfts och diskuteras. Detta är för skolans egna pedagogiska utveckling bra vill jag framhålla. Det behövs om skolverkets direktiv ska följas när det gäller undervisning baserad på vetenskap. Museiverksamheten bör komma till hjälp som förmedlare när det gäller vetenskap om historien, i detta fall om vikingatiden. Ett problem som finns är dock hur denna kunskap och möten med museums utställningar ska ske. Det är långt ifrån alla skolor som idag har ekonomisk resurs att ta sina elever till de stora centrala historiska museerna. För att dessa möten med vetenskap ska komma till stånd tarvas ny teknik. Digitaliserat material och interaktiva möten med museiutställningen kan då komma till bruk. Detta är under uppbyggnad hos museerna enligt direktiv från regeringen, men huruvida skolpedagogerna tar till sig detta är en annan fråga, som tål att syna i sömmarna vid tillfälle.⁶⁷

⁶⁷ Kulturdepartementet, *Ny nationell strategi för digitalisering*. <http://www.regeringen.se/sb/d/14095/a/183171> (hämtat 2013-01-02)

Det är avhängigt vilket historiebruk som får plats i museets salar och hur elever får möjlighet att skapa sig en bild om vikingatiden. Som jag tidigare nämnt är det av vikt att museum problematiserar sina samlingar och utställningar. Ny forskning om trälarnas roll, frillornas roll, allianser och vetskaper om hur människor som inte drog i viking levde, alltså flertalet då levande människor. Alla dessa rön bör påverka presentationerna av historien. Sanningens diskurs byggd på vetenskap bör finnas hos de som besitter makten av att skapa bilden av historien till oss andra som genom besökarens ögon får till sig historieberättelsen. Men då bör vi minnas att ej applicera vår tids syn på genus och kön på dåtidens människor. För till detta bör vi hålla oss kritiskt ödmjuka.

När det kommer till museipedagogik är Wera Grahn den som påbjudit nya perspektiv och gett museipersonal nya verktyg att arbeta efter, när det gäller integrering av bland annat genusfrågor.⁶⁸ Hon lyfter i sin forskning frågan om klass, etnicitet och sexuell läggning. Dessa perspektiv är införlivade i mina frågeställningar när det gäller utställningsbesöken, samt intervjuerna jag gjort med ansvariga på NATMUS och KHM. Grahns rön har blivit väl emottagna av museipersonal, men hon påtalar också att nya arbetssätt kan vara svårt att genomföra när det handlar om att se på de diskurser som byggts upp under många år inom verksamheten. Detsamma gällde även när normkritisk pedagogik infördes i skolverksamhet. Det verkar inte bättre än att när normer ifrågasätts och tidigare diskurser blir tydliga inom olika institutioner tarvas mod och öppenhet hos personal och elever. Ser jag till museiverksamheter där historia förmedlas har jag under min forskning främst mött människor som är arkeologer. Mina tankar går då till den väl tilltagna volymen *The Viking World*.⁶⁹ I den har flertalet forskare deltagit med sina texter för att förmedla nutida vetskap om vikingatiden. Denna samlingsvolym och tvärvetenskapliga verk ger läsaren en djup kunskap i ämnet, här specifikt vikingatiden. Kanske vore det på sin plats att även museum vidgar och jobbar mer tvärvetenskapligt i vidare mening för att ge en mer komplett bild av de historiska samlingarna. Kulturdepartementet och arbetsgruppen *Genus på museer* tog ju upp redan 2003 att museer och universitet borde utveckla ett närmre samarbete. Då gällde det vad genusforskningen kunde bidra med i utvecklingen av museer.⁷⁰ Foucault menar på att vi ska se till det historiska samhällets diskurser först, för att sedan se till de människor som befolkade den aktuella tiden vi forskar på. Jag är benägen att hålla med honom. Böcker likväl utställningar som byggs på breda tvärvetenskapliga samarbeten torde ge en klarare bild av det berättade. En historia som ligger närmare sanningens diskurs, än om vi bara får ta del av en historik.

⁶⁸ Grahn, Wera, *Genuskonstruktioner och museer: handbok för genusintegrering*, Upplandsmuseet, Uppsala, 2007

⁶⁹ Brink & Price, 2008.

⁷⁰ Arbetsgruppen Genus på museer, 2003.

Sammanfattning

Att analysera museers utställningar om vikingatiden kan ge en bild på vilken sanningsdiskurs som råder. Här belyser jag specifikt utställningarna om vikingarna på två av de centrala museer som finns i Skandinavien, NATMUS i Köpenhamn samt KHM i Oslo. Vilken och vems historia som dessa två berättar om den tid vi kommit att kalla vikingatiden analyseras genom intersektionellt perspektiv, med fokus på genus. Med 1800-talets stereotypa bild av vikingen som bakgrund är det intressant att se vad som idag finns för rådande diskurser i utställningssalarna. Utställningar revideras emellanåt. Ett arbete som till exempel gruppen "Jämställdhet på museum" nu utför på Historiska museet i Stockholm. Intersektionella analyser kan visa de mönster som syns i dagens utställningar om vikingarna. Att använda detta perspektiv ger inga tydliga förklaringar varför olika positioner inom maktstrukturer kommit till, dock hjälper det forskare att lyfta frågeställningar inom olika ämnen.⁷¹ På 1800-talet var det intressant att visa på nationens styrka. Vikingarna befolkade utställningssalar, då som män tillsammans med ett fokus på de skatter som grävts fram, erövringarna som de gjort och modet de tillskrevs. Dåtidens historiska kontext påbjöd detta historiebruk, men idag torde vi kunna kräva något mera, oavsett om det döljs bakom modernt formgivna salar, presenteras i dova färger som tar oss till det förgångna eller färgglad textilkonst. Intersektionellt perspektiv kan lyfta olika roller så som kön, etnicitet, klass. Detta applicerat på utställningar och dess pedagogiska mening vidgar insikter på en förgångna tid, vars nationalromantiska spår från 1800-talet fortfarande syns på både museum, och i skolundervisningen.

Mycket har hänt inom museivärlden. Men lärdomskultur och upplevelsekultur är diskurser som spelar roll i uppbyggandet av utställningar. Dock är det klart att museiutställningar kan fungera som pedagogiska rum. Vilket diskuterades på JÄMUS seminarium i november 2012.⁷² Men med ett förbehåll. För vems och vilken historia får elever se idag, om utställningarna ej problematiseras? Jämställhetsperspektiv kan lyftas, men då bör pedagogerna besitta dessa kunskaper för att leverera kunskap byggd på vetenskap. Bilden om vikingen som idag går att finna på de presenterade museerna ger till viss del detta till besökare. Dock finns mycket kvar att göra inom denna verksamhet och institution. För det är långt kvar till tydliga utställningar som med intersektionellt perspektiv problematiserar bilden av människan som levde under den tid vi kommit att benämna vikingatiden.

⁷¹ Tolvhed, Helena, 'Intersektionalitet och historievetskap', *Scandia (Lund)*, 2010(76):1, s. 59-72, 2010, s. 68.

⁷²Historiska museet, JÄMUS, <http://www.historiska.se/misc/Arbetsgruppen-JAMUS/Seminarium-Genusmedveten-museipedagogik-1311-2012/> (hämtad 2013-01-01).

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.), *Det bekönade museet: genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, Uppsala universitet, Uppsala, 2005

Aronsson, Peter, *Historiebruk: att använda det förflutna*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Arbetsgruppen Genus på museer, *Genus på museer: slutrapport från Arbetsgruppen Genus på museer*, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2003 (Ds 2003:61)

Bromseth, Janne & Darj, Frida (red.), *Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring*, Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet, Uppsala, 2010

Connell, Raewyn, *Maskuliniteter*, 2. uppl, Daidalos, Göteborg, 2008

Foucault, Michel, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993

Grahn, Wera, *Genuskonstruktioner och museer: handbok för genusintegrering*, Upplandsmuseet, Uppsala, 2007

Grahn, Wera, "*Känn dig själv*": *genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*, Institutionen för tema, Tema Genus, Linköpings universitet, Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2006, Linköping, 2006

Holgersson, Ulrika (red.), 'Intersektionell historia', *Scandia (Lund)*., 2010(76):1, s. 57-156, 2010

Lykke, Nina, 'Intersektionalitet - ett användbart begrepp för genusforskningen', *Kvinnovetenskaplig tidskrift*., 24(2003):1, s. 47-56, 2003

Tolvhed, Helena, 'Intersektionalitet och historievetenskap', *Scandia (Lund)*., 2010(76):1, s. 59-72, 2010

Muntliga källor

Intervjuer (förvaras hos författare)

Paul-Otto Nilsen, Nationalmuseet i Köpenhamn 30/10 2012.

Kathrine Elliott, Kulturhistoriskt museum, Universitetet i Oslo, 1/11 2012

Lars Hermanson, Historiska institutionen, Göteborgs Universitet i Göteborg, 11/09 2012

Peter Pentz, Nationalmuseet i Köpenhamn, 30/10 2012

Litteratur

- Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Natur och kultur, Stockholm, 2006
- Arbman, Holger, *Vikingarna: härnadståg, handelsvägar, kultur*, Bonnier, Stockholm, 1962
- Brink, Stefan & Price, Neil (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008
- Brink, Stefan & Price, Neil (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008.
Magnúsdóttir, Auður G., 'Women and sexual politics', i Stefan Brink och Neil Price (red), *The Viking World.*, Routledge, Abingdon, 2008, s. 40-48
- Brink, Stefan & Price, Neil (red.), *The Viking World*, Routledge, Abingdon, 2008.
Brink Stefan. 'Naming the land', i Stefan Brink och Neil Price (red), *The Viking World.*, Routledge, Abingdon, 2008, s 57-66
- De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2005
- Edemo, Gunilla & Rindå, Joakim, *Någonstans går gränsen: en lärarhandledning om kön, sexualitet och normer i unga människors liv*, RFSL, Stockholm, 2004
- Edquist, Samuel, Hermanson, Lars & Johansson, Stefan (red.), *Tankar om ursprung: forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, Statens historiska museum, Stockholm, 2009
Johansson, Stefan, 'Vikingatid? Nej tack!', i Edquist, Samuel, Hermanson, Lars & Johansson, Stefan (red.), *Tankar om ursprung: forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, Statens historiska museum, Stockholm, 2009, s. 329-340
- Fernstål, Lotta, *Genusperspektiv i museer - En omvärldsbevakning. Jämusprojektet, Rapport . Statens historiska museum och författaren 2011*
- Janson, Henrik, *Templum nobilissimum: Adam av Bremen, Uppsalatemplet och konfliktlinjerna i Europa kring år 1075*, Historiska institutionen, Univ. [distributör], Diss. Göteborg : Univ.,Göteborg, 1998
- Jensen, Ola W., "'Fornforskning är att vilja uplyfta nationalespriten.": om forntidsuppfattning och minnesvård i 1800-talets nationalisering av Sverige', *Tankar om ursprung : forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning.*, S. 159-178, 2009
- Lihammer, Anna, *Vikingatidens härskare*, Historiska media, Lund, 2012
- Lindblom, Louise, *Grav X i Tuna kontra ynglingagraven i Gamla Uppsala: vad finner vi bortom genushierarkin i vår historia*, Univ., Inst. för historiska studier, Göteborg, 2003
- Nilsson, Roddy, *Foucault: en introduktion*, Égalité, Malmö, 2008

Digitala resurser

Edda. <http://www.ne.se/lang/edda/158716>, Nationalencyklopedin, hämtad 2013-01-01

Genus. <http://www.ne.se/kort/genus/1065117>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-27

Historiska museet, ”We Call Them Vikings”, <Http://www.historiska.se/utställningar/Turnerande-utställningar/We-Call-Them-Vikings/> (hämtad 2013-01-02)

Historiska museet, JÄMUS, <http://www.historiska.se/misc/Arbetsgruppen-JAMUS/Seminarium-Genusmedveten-museipedagogik-1311-2012/> (hämtad 2013-01-01).

Intersektionalitet. <http://www.ne.se/kort/intersektionalitet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-27

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, Skolverket, Stockholm, 2011, <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>, (hämtad 20121104)

Mejsholm, Lotta, *Gränsland: konstruktion av tidig barndom och begravningsritual vid tiden för kristnandet i Skandinavien*, Uppsala universitet, Uppsala, 2009
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-98163>

Museologi. <http://www.ne.se/museologi>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-27

Dagens Nyheter, artikeln ”Skolämnet historia är en strikt manlig angelägenhet” av Ann-Sofie Ohlander och Ebba Witt-Brattström: [http://www.dn.se/debatt/skolamnet-historia-ar-en-strikt-manlig-angelagenhet?fb_action_ids=10151147014937286&fb_action_types=og.recommends&fb_source=timeline_og&action_object_map={%2210151147014937286%22%3A10150210364956481}&action_type_map={%2210151147014937286%22%3A%22og.recommends%22}&action_ref_map=\[\]](http://www.dn.se/debatt/skolamnet-historia-ar-en-strikt-manlig-angelagenhet?fb_action_ids=10151147014937286&fb_action_types=og.recommends&fb_source=timeline_og&action_object_map={%2210151147014937286%22%3A10150210364956481}&action_type_map={%2210151147014937286%22%3A%22og.recommends%22}&action_ref_map=[]) (hämtad 2012-12-03)

Bilaga 1.

Mina frågeställningar till museipersonal vid samtalsintervju.

A: Vad är själva grundtanken med utställningen hos er om vikingatiden?

B:

1. När är utställningen gjord?
2. Vem har byggt och framarbetat den? (yrke för ansvarig för utställningens utformning).
 - o 2:1 Har utställningen/produktionen hämtat inspiration från annat håll?
3. Vad för utbildn./yrke har intervjujuperson?...museipedagog osv? (om ej som ovan)
4. Hur såg grundläggande tankar ut runt just den framställningen som nu blev?
 - o 4:1 Presentationer av artefakter - kopplat till klass - kön - ålder?
 - o 4:2 Presentationer av tvådimensionella (bilder, film osv.) - kopplat till klass-kön-ålder?
 - o 4:3 Presentationer av tredimensionella ting, skulpturer m.m. -kopplat till klass-kön-ålder?
 - o Utställningarnas syfte?
5. Hur har ni funderat runt jämställdhet i utställningen?
 - o 5:1 Kopplat till klass (hövdingar, prästinnor/präster, hirder, hantverkare, slavar, fria...)
 - o 5:2 Kön
 - o 5:3 Ålder (från ung till gammal)?
 - o 5:4 Etnicitet?
 - o 5:5 Hur tänker du/museet runt begreppet intersektionalitet?
 - o Utställningarnas syfte?
6. Hur har ni arbetat med och hur införlivar ni nya forskningsrön i utställningen?
7. Hur ser arbetet ut med publiken - pedagogiskt upplägg?
 - o 7:1 Förväntad publik?
 - o 7:2 Vilka grupper vill ni nå, och hur når man dem?
 - o 7:3 Hur når man grupper som annars ej går på museum?

C 1. Är utställningen bra som den är, eller har du funderingar om hur er utställning kunde ändras när det kommer till att skapa en jämställd utställning med brett spektra av dåtidens samhälle?

C 2. Har du funderingar om hur er pedagogiska verksamhet kunde ändras när det kommer till att skapa en jämställd uppfattning hos publiken, med brett spektra av dåtidens samhälle? Eller är det bra som den är?

C 3. Visioner om kommande utställningar eller ändringar på den aktuella fasta utställningen...?

Bilaga2.

Mina frågeställningar vid utställningsbesök

Frågor inför besök på Nationalmuseet i Köpenhamn och i Oslo Historisk museum samt Vikingskipshuset på Bygdø ht 2012.

Nedan följer frågor jag kommer förhålla mig till under mina besök på vardera av museet. De är byggda på samma frågeställningar som gymnasieeleverna från Rythmus hade att förhålla sig till vid den analys 95 gymnasieelever gjorde av utställningen Vikingar på Historiska museet i Stockholm. Frågeställningarna nedan är omskrivna för att passa min undersökning och kommer övergripande få ett raster av intersektionellt perspektiv för att ge en övergripande analys av de utställningar som jag kommer bevista.

1. Artefakter.

- Vad berättar föremålen i utställningen om vikingatiden. Vilka människor berättar föremålen om?
- Är föremålen uppdelade i kategorier? Kan stereotyper sammankopplingar ses? Man - vapen, kvinna - smycken, barn - lek osv.
- Vilka sorters föremål framhävs och syns bäst?

2. Utställningens bildspråk.

- Vad föreställer de tvådimensionella samt tredimensionella budskapen i utställningen? Målningar, teckningar, foton, film, dockor m.m.?
- Hur är illustrationerna fördelade? Då utifrån manligt-, kvinnligt-, klassperspektiv. Men även vilken ålder är det som visas. Syns barnen?

3. Hur många barn, kvinnor och män syns?

- Vems berättelse tar störst del uppskattningsvis?

4. Vilken roll får vem?

- Vilka roller får barn, kvinnor respektive män i utställningen?
- Visar utställningen på stereotyper under vikingatiden och syns eventuella nutida likväl som dåtida normer gällande kvinnor/kvinnligt och män/manligt? Vilka om så är fallet?

5. Vem och vilken artefakt är framträdande i utställningen?

- Syns något eller någons berättelse tydligt? På vilket sätt?

6. Bra och mindre bra delar i respektive utställning?

- Bra: Ett gott exempel på föremål, text, person osv som ur intersektionellt perspektiv bör visas på?
- Mindre bra: Som ovan, men med negativ riktning och som borde ses över.

7. Övriga reflektioner:

Bilaga 3.

JÄMUS frågeställningar för Rythmuselever (Tillhandahållen av Li Kolker, Historiska museet 2012-11-28).

Verktyg för genusanalys av en utställning Baserad på Vera Grahn's Genuskonstruktioner och museer.

Klassen delas in i 6 grupper. Använd frågorna nedan för att analysera hela utställningen. Prata med varandra i grupperna och försök att svara på frågorna eller ge exempel. Fråga 6 är prioriterad om ni får ont om tid.

Tips! Gå igenom frågorna tillsammans i gruppen innan ni börjar tittat på utställningen så att ni vet vad ni ska fokusera på!

1. Föremål (15 Min)

Föremålen i utställningen är till för att berätta om människor. Vilka människor berättar föremålen om?

Är föremålen uppdelade i tydliga manliga/kvinnliga kategorier? Hur i sådana fall?

Vilka sorters föremål framhävs/syns bäst?

2. Illustrationer (10 min)

Vad föreställer de illustrationer (bilder/foton/rörlig bild/figurer) som finns i utställningen? Ge exempel!

Hur är illustrationerna fördelade utifrån manligt respektive kvinnligt innehåll? Försök uppskatta andel eller antal.

3. Hur många män och kvinnor? (5 Min)

Hur stor del (uppfattar ni) av utställningen berättar om kvinnor respektive män? Försök uppskatta i andel!

4. Roller och ideal (15 min)

Vilka roller får kvinnor respektive män i utställningen? Ge exempel!

Berättar utställningen om normer gällande kvinnor/kvinnligt och män/manligt under vikingatiden? Ge exempel om det finns!

5. Den viktigaste berättelsen eller personen (5 Min)

Vilken berättelse eller person upplever ni som den viktigaste/mest framträdande i utställningen?

6. Bra eller bu (15 min) Grupp A och B

Hur skulle ni vilja förändra utställningen för att göra den mer genusmedveten? Använd post-its i två färger (bra och bu).

Bra: Välj ett exempel som ni tycker är bra ur genussynpunkt och som borde lyftas fram mer (en monter, ett föremål, en person, en bild osv), motivera på en rosa post-it och posta den vid exemplet.

Bu: Välj sedan ut något som ni tycker behöver förändras för att göra utställningen mer genusmedveten

(en monter, ett föremål, en person, en bild osv), motivera på en gul post-it och posta den vid exemplet.

Bilaga 4

Bild från utställningsal "Vikingetid" på NATMUS i Köpenhamn, sal nummer 23.
Foto Louise Lindblom

En del av utställningssalen om vikingatiden på KHM i Oslo.
Foto: Louise Lindblom

Fotografi på monter med textilkonst föreställande Oden på Sleipner i utställningen om vikingar på KHM.
Foto: Louise Lindblom

Bilaga 5

Sammanfattning av Rytmus genusanalys av utställningen Vikingar. (Tillhandahållen av Li Kolker, Historiska museet 2012-11-28).

Under analysen lät vi 3 grupper av elever analysera de tre sektionerna i utställningen (1. Aristokraterna, 2. Hos folken före Sverige, 3. Från Oden till Kristus) var för sig, men ändrade detta inför de 2 sista grupperna som analyserade hela utställningen, fast med ett mer begränsat antal arbetsuppgifter. Eleverna saknade helhetssynen när de bara fick analysera en del var.

Eleverna tittade på föremål, illustrationer, ljus, framställningar av människor, roller och ideal, utställningens viktiga berättelser och uppskattade antal/andel män och kvinnor. Varje grupp fick också välja ett bra och ett dåligt exempel ur ett genusperspektiv.

Sammanlagt gjordes genusanalysen av ca 95 elever under 5 olika tillfällen.

1. Föremål (15 Min) Grupp A

Föremålen i utställningen är till för att berätta om människor. Vilka människor berättar föremålen om?

I alla delar hittar eleverna: Vikingar. Birka. Medelklassmänniskan. Kvinnor och män. Familjer. Handelsmän, rika människor, bönder och barn. Trälar, godsherrar, folken från norr, förmögna kvinnor, aristokrater. Vålbärgade människor. Storbönder, ryttare, kungar. Vardagsvikingen. Högt uppsatta ledare. Religionen kopplas till strid tycker en grupp!

Tydligt att de rika får ta större plats, även om det är stor skillnad mellan de olika delarna. I mittendelen är det generellt vardagsvikingen som får ta plats. Berätta mer om religionen utifrån ett annat perspektiv än den stridande vikingens!

En grupp som tittat på utställningen i sin helhet tycker att Furstinnan från Birka beskrivs "sexistiskt" och citerar textskylten: "förgyllde hennes uppenbarelse". Att vi framhäver kvinnors yttre som det viktigaste i deras identiteter provocerar!

En annan grupp som tittar på helheten anser att föremålen berättar om "mest män". Även de påpekar att om man inte får veta eller det inte syns tydligt så utgår man som besökare från att det handlar om män. Här måste vi hjälpa till med berättelsen!

Är föremålen uppdelade i tydliga manliga/kvinnliga kategorier? Hur i sådana fall?

Föremålen i gravarna tycker en grupp har en tydlig könskodning (vi berättar det). Men det finns även

föremål ("smycken och tillbehör") som de uppfattar som neutrala. De hittar montrar där kvinnliga och manliga smycken ligger blandat och tycker det är positivt! De har också reagerat på bilden av Vendelmannen och Birkafurstinnan, att bilderna är ojämlika. En grupp ser flest män i del 1 utifrån föremålen.

En grupp i del 3 tyckte att föremålen snarare var uppdelade efter kontext (ex. grav) än kön. I del 1 tyckte en grupp att kvinnliga föremål omnämndes som kvinnliga, medan övriga föremål gavs inget

kön och tolkades därför av dem som manliga. Normen är alltså tyst! En grupp tyckte att utställningen var balanserad ur ett genusperspektiv. En grupp tycker det är svårt att säga eftersom det inte står (i del 3). Även i del 2 tycker de att montrarna är indelade i kategorier som ”vi förknippar med dagens könsuppdelningar, även fast det inte står något om det”.

Vi måste bli bättre på att faktiskt berätta, inte lämna det upp till besökaren att tolka utifrån normen.

En grupp kritiserar att vi delar upp kvinnan och mannen på ”varsin vägg”. Att det motverkar att man får en gemensam bild av män och kvinnor, att vi gör dem mer olika än vad de kanske var uppfattar jag att kritiken handlar om.

En annan grupp tycker inte att vi delar upp föremålen på ett ”dåligt sätt”, utan påpekar att om vi visar en kvinnas grav så handlar det ju naturligt bara om kvinnan där.

Vilka sorters föremål framhävs/syns bäst?

Här svarar de olika i olika sektioner. I del 1 svarar flera grupper ”vapen”, även smycken och personliga ägodelar, i del 2 Birkaflickan (tycker de är positivt), smycken, redskap, verktyg och kläder (alltså en stor variation) och i del 3 kors, runstenar, smycken och ”till viss del vardag, som nitar och yxor”. En grupp i del 3 tycker att prydnader och smycken verkar vara de centrala föremålen. I del 2 påpekar en grupp särskilt att de inte hittar några ”våldsredskap”.

Grupper som tittat på utställningen so helhet tycker att vapen och religiösa föremål framhävs mest.

2. Illustrationer (15 min) Grupp A

Vad föreställer de illustrationer (bilder/foton/rörlig bild/figurer) som finns i utställningen? Ge exempel!

”En stark man, en svag kvinna”, ”starka, krigande män”, ”vikingar som dödar munkar” (del 1). Birkalivet och att leva ett ganska vanligt liv, Birkaflickan, djur, kläder, geografi i del 2. Här har vi alltså lyckats förmedla ”den vanliga människan” åtminstone i någon del. I del 3 hittar de illustrationer av kartor, gravar och religion, landskap, kors och resor (männens resor). Illustrationen av kvinnan i graven nämns särskilt.

Här tar en grupp upp att bilderna fokuserar på krig och att det bara finns manliga gudar. Textskylten i sektion 3 uppfattas som en ”bild”. En annan grupp som sett helheten tar också upp att illustrationerna visar krig. Den rörliga bilden (filmen) blir väldigt dominerande!

Hur är illustrationerna fördelade utifrån manligt respektive kvinnligt innehåll? Försök att uppskatta andel eller antal.

I del 1 hittar de ”en kvinna (svag) och en man (stark)”. Alltså 50/50 (jämnt antal) i andel kvinna/man, men väldigt olika innehåll. Alla runbilder föreställer män. Bilden på kvinnan är ”mörk och blyg”.

I del 2 tycker de att fördelningen är jämn, men i sina exempel tar de upp föremål, inte illustrationer. Flera grupper hävdar att fler kvinnor syns än män och nämner bland annat Birkafliskan och att det finns två kvinnodräkter.

Den delen skulle gagnas av illustrationer som hjälper till att berätta om föremålen.

I del 3 tar de upp text istället för illustrationer och hävdar att föremålstexterna berättar när föremålet tillhört en kvinna, men inte när det tillhört en man. Mannen är norm och kvinnan definieras som den andre? De skriver ett ”när det ej står antar man att det har tillhört en man”. De påpekar att kartan (över resor) endast nämner män. Även att ”männerna framställs mer efter yrke

medan många kvinnor bra syns här när de är begravda”.

En grupp uppmärksammar att en text som handlar om både kvinnor och män illustreras med en bild på en man (Aristokraterna).

Vi måste alltså bli bättre på att inte lämna tolkningsföreträdet till besökaren när vi vill arbeta genusmedvetet för då blir det normen som slår igenom. Vi måste tänka mer på hur vi framställer kvinnor och män, inte bara att de finns presenterade.

3. Ljuset (10 Min) Grupp A

Hur används ljus i utställningen för att framhäva vissa berättelser/föremål/personer? Ge exempel!

Svårt med ljuset då fönstren renoveras. Men i del 3 tycker de att det är jämnt belyst, utom gravklotet som står i skymundan (kvinnligt kodat föremål). Någon efterfrågar mer ljus, andra tycker att det är tillräckligt.

4. Hur många män och kvinnor? (5 Min) Grupp B

Hur stor del (uppfattar ni) av utställningen (den tredjedel som ni analyserar) berättar om kvinnor respektive män? Försök uppskatta i andel!

Här är fördelningen ojämn för de grupper som bara såg en tredjedel av utställningen. I del 1 svarar de 85/90 % män och 10/15 % kvinnor. I del 2 svarar de 50/50, men att det generellt ”finns mer info om män”. Kanske menar de mängden information? I sådana fall kan det justeras med att vi skriver om vissa texter. En grupp har räknat montrar i del 2 och anser att fler handlar om kvinnor än om män. I del 3 svarar de att 2/3 handlar om män.

OBS! En grupp som tittat på hela utställningen uppfattar andelen män som 70% och kvinnor 30%, en annan män 65% och kvinnor 35%!

Alltså en generell mätbar övervikt på män och manligt, alltså borde vi även jobba på representationen i utställningen.

5. Roller och ideal (15 min) Grupp B

Vilka roller får kvinnor respektive män i utställningen? Ge exempel!

Generellt tycker de att män framställs som aktiva: krigare, familjen överhuvud, yrkespersoner (smeder, hantverkare) och gudar. Detta gäller i alla tre delar. Kvinnorna framställs som passiva eller objektifierade (men värdefulla), ex som "den förmögna kvinnan", i del 3 som död och illustrerande en gravsättning. I del 2 framställs kvinnorna "diffust och utan något riktigt yrke" förutom som "husmor" och i del 1 anser eleverna att de knapp kan få någon bild av kvinnorna eftersom det inte finns så mycket information om dem i utställningen. Hedniska härskarinnan nämns, men samtidigt hävdar eleverna att kvinnan nämns som "ett undantag". En grupp beskriver att kvinnorna framställs som "måna om sitt yttre" och männen som "fysiska varelser".

Kritik från en grupp som tittade på hela utställningen vara att vi använder kvinnor för att "bekräfta eller motbevisa ideal" istället för att faktiskt berätta historien om den enskilda kvinnan. Eleverna vill se människan bakom rollen?

Vi måste generellt berätta mer om kvinnor (fler exempel) och även om kvinnlig identitet och kvinnliga roller (yrken, arbetsuppgifter, roller i samhället o s v). Detta skulle kanske kunna göras med justerade texter och illustrationer i del 2. Även förtydliga nyckelns symbolvärde (inte hemmafru).

Berättar utställningen om normer gällande kvinnor/kvinnligt och män/manligt under vikingatiden? Ge exempel om det finns!

"Männen fick vi en klar bild av (stark krigare, mäktig, rik, vapen)" skriver eleverna i del 1. Mannen ska ta hand om och försörja familjen. Kvinnan fick de uppfattningen om att hon hade en dold roll under vikingatiden eftersom det berättades så lite om henne. I del 1 berättar eleverna att "kvinnan ska vara rik, precis som mannen, men ska få sin makt av mannen, som ska erövra den". De uppmärksammar att runstenar främst restes av män. "Männen beskrivs som folk att minnas. Kvinnor har främst utseendeideal".

Vi lyfter fram Unna! Nyanserar bilden av kvinnan, fram med roller och ansvar, bort med pyntet!"

I del 2 "framställs kvinnor som hemmafruar" och där hänvisar de till nycklarna. "Männen framställs som drivkraften i samhället". En grupp tar fasta på montern med kammarna som ett könsneuralt föremål och att renlighet var något som båda könen ägnade sig åt.

Kammen kan vi lyfta ytterligare i en manlig kontext!

I del 3 tycker eleverna att männen nämns som krigare och gudar och även som "fader", men kvinnoideal nämns väldigt lite. Härskarinnan och magikern nämns, så väl som "mamman", men annars tycker de att andra kvinnoroller och kvinnan i vardagen saknas. En grupp tycker att det inom begravningsskicket som visas i del 3 verkar vara "jämsällt".

En grupp som sett hela utställningen tycker att vi generellt beskriver män genom handling och kvinnor genom sitt utseende. En annan grupp tycker inte att vi berättar alls om normer under vikingatiden utan att vi presenterar det "som uppenbart". Jag tolkar det som att man som besökare inte får hjälp att tänka normkritiskt alls, utan snarare lämnas i sin egen normbild.

Vi måste alltså problematisera nyckelbärandet och berätta en utökad berättelse kring det, annars blir det stereotyp med vår tids ögon. I mittensektionen finns det generellt utrymme att berätta andra berättelser om män och kvinnor, men med samma föremål. Lyfta fram kvinnans roll i det offentliga, exempelvis genom att berätta en utökad berättelse om det textila hantverket. I del 3 har vi misslyckats med att berätta om den Hedniska härskarinnan utifrån en kvinnoroll som det ser ut nu, men det kan vi ändra på.

6. Den viktigaste berättelsen eller personen (10 Min) Grupp B

Vilken berättelse eller person upplever ni som den viktigaste/mest framträdande i utställningen (den tredjedel som ni analyserar)?

I del 1 är svaret "krigande män", rika män, Godsherren från Vendel.

I del 2 Birkaflickans historia, som enligt eleverna "redan har ett bra normkritiskt avslut", smeden

I del 3 Krigarens inträde i Valhall och Tängelgårdastenen. De tycker att den "största stenen i utställningen helt klart drar uppmärksamheten till sig". En annan grupp väljer Hedniska härskarinnan

i del 3 "eftersom hon är den enda personen man får möta".

I del 1 behöver vi lyfta fram berättelser om kvinnor och kanske även män som gör annat än "krigar".

I del två verkar Birkaflickan lämna spår och vi kan jobba ännu mer med henne. I del 3 kan vi göra Tängelgårdastenen till ett nyckelföremål som berättar en annan historia än den som är där nu.

7. Poängjakten (15 min) Grupp B

Hitta:

en kvinna med makt

"Kvinna och nyckelfigur" i del 2. Här finns kvinnan med makt nämnd i texten. Birkafurstinnan. Hedniska härskarinnan. Exempelen finns där och man hittar dem om man letar, men de är i underläge.

en man med makt

Här nämns Godherren från Vendel och gudarna (Oden), smeden, järnpatronen. Mittendelen är anonym, inga människor!

en kvinna utan makt

Kvinnan i Skopintull (den bruna flätan), kvinnan i graven i del 3 uppfattas också som utan makt, Birkaflickan i del 2. Kanske kan vi diskutera Birkaflickan utifrån hennes föremål som en person som tillhörde en mäktig familj och sålunda kanske skulle komma att bli mäktig en dag?

Här kan vi skriva om texten till Skopintull för att nyansera bilden av vem som är gravens huvudperson.

Kanske även gällande kvinnan i den kristna graven, som ju inte är vem som helst.

en man utan makt

Träl i del 1, Mästerverket i del 2. Här är eleverna dock osäkra och tänker att mannen i del 2 kanske ändå har en del makt. Det är ju smeden de har uppmärksammat och han är ju ingen maktlös figur. I del 3 nämner de Nikolaus och fadern (en av stenarna) som ”ingen speciell” och sålunda utan makt. En grupp har uppmärksammat mannen som brändes med härskarinnan som en man utan makt, men de flesta andra grupper har inte uppmärksammat det.

Kanske behövs ett ökat fokus på ”människor i allmänhet”, kanske en gestaltning av ett vardagsliv i form av en gård exempelvis.

8. Bra eller bu (15 min) Grupp A och B

Hur skulle ni vilja förändra utställningen för att göra den mer genusmedveten? Använd post-its i två färger (bra och bu).

Bra: Välj ett exempel som ni tycker är bra ur genussynpunkt och som borde lyftas fram mer (en monter, ett föremål, en person, en bild osv), motivera på en rosa post-it och posta den vid exemplet.

Bu: Välj sedan ut något som ni tycker behöver förändras för att göra utställningen mer genusmedveten (en monter, ett föremål, en person, en bild osv), motivera på en gul post-it och posta den vid exemplet.

Bra

”Kvinnor kan också vara mäktiga och hövdingar!” Hednisk härskarinna i del 3 får bli ett exempel på en kvinnoroll som överraskar på ett positivt sätt.

I del 2 är det positivt att det framhävs att även män använder smycken och att de inte bara framhävs som krigare. Kanske sätta mer ljus på den manliga fåfängan, exempelvis genom ett dräktexempel och en ny text? I del ett hittar de en mäktig kvinna (Furstinnan) och det framhävs som positivt. Det är alltså värt det att lyfta fram exempel på kvinnor i oväntade roller.

Bu

”De tar inte upp kvinnors roll i krig” (som det ju berättas en hel del om i del 3). Vi behöver problematisera kvinnans roll i den offentliga delen av samhället och i konflikt. I del 2 uppmärksammas att det är två kvinnodräkter, men bara en man och att detta ger en obalans. Detta är en ganska enkel åtgärd, som ger en visuell balans.

Negativt i del 1 är att ”Bild på furstinnan saknas!” Bilden som finns är inte att jämföra med Vendelmannens bild.

Eleverna om tittat på del 2 vill gärna se mer om vad ”alla i samhället jobbade med/bidrog med” och gärna ur ”fler perspektiv”. Genom hela utställningen saknas en ”komparativ bild av kvinnors liv i förhållande till mäns liv”. Vi berättar inte tillräckligt om människors (makt) relationer till varandra.

Att en kvinna som nämns inte behövde vara någon speciell för att omnämnas. Ett behov av berättelser om de som inte var rika, mäktiga. Att även de har ett värde. Exempel på kvinnor i utställningen får inte bara kretsa kring härskarinnor och furstinnor, då blir bilden för onyanserad. I del 1: bra att det finns en monter som enbart handlar om kvinnan! Detta är alltså Birkafurstinnan. Ett exempel av den här typen kan dels uppfattas som negativt och som ett "alibi" och som positivt för att det framhäver kvinnan. "Bra med dåtidens normbrytande kvinna, men framhäv den mer" om Hednisk härskarinna

Bra genusblandning bland föremål.

I del 1: "synd att man inte får en bättre bild av kvinnan". Eleverna kritiserar också belysningen som dålig och vill bli aktiverade utifrån fler sinnen.

"Vad hände med kvinnorna under expeditionerna över atlanten?" Den resande kvinnan saknas. Lägga till text vid kartan? Mer diskussion om begreppet viking och mer om vardagsliv efterfrågas. Dessutom en diskussion om bilden av den "barbariska krigaren". Bild på en "ståtlig man", men kvinnan saknas .

Skopintull: här lyfter eleverna hårflåtan som ett fantasieggande föremål som hjälper till med inlevelse och fantasi. Kopplingen till en individ, som dessutom är kvinna. Fler sådana exempel som vi kan lyfta i text och i föremålsplacering?

Bra att vi i del 1 presenterar en kvinna med makt för att det visar att de överhuvudtaget kunde ha makt.

Positivt i del 2 att vi lyfter fram både kvinnor och män. Bra med korta texter! Hednisk härskarinna är ett bra exempel på en

Vi borde ha mer info om kvinnan i allmänhet, hennes liv, vad hon gör.

För få människor att relatera till. Saknas en pojke (Birkaflickan). Hednisk härskarinna blir ett ensidigt och icke makt kvinna, om det finns andra berättelser om kvinnor att jämföra med.

Del 1: bra med en personifiering av en man och en kvinna. En grupp i del 2 ser det som positivt att vi inte

könskodar föremålen utan berättar om dem just som föremål för att man inte ska spä på normen. 1 grupp i del 3 tycker att det känns som att det funnits en genusmedvetenhet när utställningen skapade. Kan bero på de justerade texterna! Härskarinnan intressant och överraskande! Borde lyftas fram mer. Bra med kvinnan som husmor med nycklarna och kontrollen över gården, "ingen får passera utan hennes tillåtelse". Bör lyftas fram mer!

Föremål som de uppfattar som könsneutrala för att det inte står tycker de är bra att de lyfts fram. De tycker dock att det borde stå tydligt att de är könsneutrala om så är fallet. Kvinna och nyckelfigur borde lyftas fram mer, kvinnans maktposition på gården.

trovärdigt exempel om det inte finns berättelser om andra kvinnor med. För lite om vardagslivet och vad man gjorde, både män och kvinnor. Mer musik! Fast samma grupp tycker också att vi borde

berätta mer om roller under vikingatiden, just för att besökaren inte ska falla tillbaka i sitt eget normativa tänkande.

Dåligt att det berättas om fler kvinnor än män i del 3. Efterfrågas även mer förklaringar kring föremålen. (Svåra ord och begrepp används oreflekterat). Mer information om asatron, mer av allt!

Bra med Birka flickan, men mer om pojkar! Om samhället då behandlade män och kvinnor olika gällde det antagligen barn också, det borde framgå. ”Barn är inte en oidentifierbar röra av likadana individer”! I del ett tycker de att informationen kring kvinnan är bristfällig jämfört med mannen, exempelvis gällande begravningssammanhanget (mannens grav är utritad). Håller med!

Kvinnan från Birka objektifierar kvinnor och ger en omedelbar bild av att utställningen inte är genusmedveten som sitter i under resten av besöket. Vi behöver bli bättre på att ”poängtera ovetskap”, d v s våga berätta när vi inte vet. Mindre fokus på kön, män och kvinnor, mer fokus på människor.